

Sisu.

	Lhk.
1. Toimetuse kommentaarid: Uueks aastaks, Hõimupäeviks	1
Eesti vabariigi 11 aastapäevaks, Ungari rahvuspühaks, Eesti keel Soome ja soome keel Eesti koolides	2
2. Eesti-harrastusest praeguses Soomes. Dr. phil. <i>Julius Mägiste</i>	3
3. Väljarändamine ja Eesti asundused endise Venemaa piirides. <i>Saamuel Sommer</i>	11
4. Märkeid eestlaste elust Venemaal. <i>V. Ernits</i>	22
5. Läti eestlaskonna tänapäev. <i>V. Horn</i>	26
6. Teateid hõimurahvaste elust	31
7. Suomenkielinen sisällyskatsaus	32
8. Magyarnyelvü tartalmi áttekintés	32

TOIMETUSELT.

„Eesti Hõim“ nr. 2 ilmub lihavõtteks, sisaldades eneses kirjutise soome-ugri rahvaste üleilmlistest ülesannetest, kirjelduse „Ameerika eestlasi külastamas“, ülevaate hõimupäevade pühitsemisest, ülevaateid hõimu ja välis-eesti kirjandusest, hõimutegelaste elulugusid, Fenno-Ugria edaspidistest tegevuskavatsustest, hõimu- ja väliseesti suvekursustest jne.

Kuna käesolev number ilmub hõimupäeviks ja sisaldab selleks tarvilikke materjale, siis saadetakse teda suuremal määral kasutamiseks ja tutvustamiseks laiali. Edaspidised numbrid saadetakse üldiselt ainult tellijale. Sellepärast soovitab toimetus kõiki hõimu ja Välis-Eesti küsimusest huvitatuid tellimiste saatmisega rutata. On ju see üksikult võrdlemisi vähe kulu nõudev võimalus hõimu- ja Välis-Eesti liikumist toetada, mis aga hulgaliselt võimaldaks „Eesti Hõimu“ ja „Väliseestlase“ suurendamist ja sisuliselt kõrgemale järjele tõstmist.

Pealegi on need ajakirjad tarvilikud materjaliks edaspidisele hõimuküsimuse käsitlemisele meie koolides, organisatsioonides, järgmistel hõimupäevadel jne.

Hõimuorganisatsioonide asutamisest hõimupäevil.

Hõimu- ja välis-Eesti liikumine, nagu igasugune muugi aateline harrastus, vajab enese sihtide saavutamiseks ja tegevuse arendamiseks kohalikke organisatsioone, milliste kõige lihtsamaks kujuks oleks kohalik hõimu- ja Välis-Eesti toimikond. Hõimupäevade puhul pandagu niisuguste alus igal pool, kus selleks soodsat pinda olemas, kas koolis, mõnes organisatsioonis, teatud piirkonnas, või organisatsioonidevahelisena teatud sotsiaalses üksuses (alevis, linnas). Asutamisel märgitagu üles selle asutajad liikmed ja valitagu nende keskel 3—5 liikmeline esialgne toimikond, milline astub ühendusse Fenno-Ugriaga lähemate juhtnõõride ja kodukorra saamiseks. On viimane toimikonna poolt vastu võetud ja hiljemini Fenno-Ugria juhatuse poolt kinnitatud, siis on toimikond legaliseeritud. Tarbekorral, liigete arvu suurenemisel jne. võib toimikond muutuda iseseisvaks hõimu- ja välis-Eesti ühinguks, astudes seesugusena Fenno-Ugria liikmeks.

Välis-Eesti küsimuse käsitlemisest hõimupäevil.

Peale Välis-Eesti küsimuse üldise käsitluse võib seda kohalikkude oludega õige elavaks teha, kogudes kohalikkudest allikatest, rahvamälestusest, vallavalitsustest või koguduste kantseleidest, koolide kaudu jne. teateid selle kohta, kui palju isikuid on teatud maakohast välja rännanud ja kuhu nimelt, ühes lähemate väljarändamisse puutuvate asjaolude kirjeldamisega. See teeb kogu küsimuse eluliseks, kohalikkudele elanikkudele lähedaseks, ja kui sellega ühenduses kogutakse väljarändajate nimesid ja aadresse, siis võib see isegi Fenno-Ugriale väärtuslikku materjali pakkuda.

EESTI HÕIM

KAASANDENA LENDAJAKIRI „VÄLISEESTLANE“
ASUTIS FENNO-UGRIA JA EESTI HÕIMUORGANISATSIOONIDE
HÄÄLEKANDJA.

Väljaandja: ASUTIS FENNO-UGRIA. | Vastutav toimetaja: V. ERNITS.
Aadress: Tallinna, Nunne t. 2, Linna | Toimetus ja talitus: Tartu, Uus-Savi t. 2, k. 3,
Koolivalitsus. | tel. 7-22, avatud: 10—12 e. l. ja 6—7 p. l.
Tellimishind: aastas 1 kroon; toetustellimine alates 5 kr., autellimine alates 10 kr.,
Ilmub Tartus | üksiknumber 25 senti. | 4 korda aastas.

Nr. 1, II aastak.

Jaanuar

1929.

UUEKS AASTAKS.

Selle numbriga algab „Eesti Hõim“ oma teist aastakäiku. Eelmine aastakäik on olnud talle mitmeti kasulikuks õpetuseks, eriti selle hinna määramise suhtes, mis ei võimaldanud igatahes selle hulgalisemat levimist. Teiseks on selgunud ka asjaolu, et äratustööks eriti Välis-Eestis on tarvilik siiski veel väiksem ja odavam ajakiri, milline võiks ulatuda kõige kaugemalegi väljarännanute eestlaste juure, tuues terviseid kodumaalt ja lühikesi teateid eestlastest kogu maailmas. Sellele vastavalt kujunebki tööjaotus „Eesti Hõimu“ ja „Väliseestlase“ vahel, kusjuures pikemad kirjutised väliseestlastest tulevad siiski avaldada „Eesti Hõimus“, puhtruumilistel põhjustel.

Loodame, et uus aasta aitab tublisti kaasa lähemate suhete kujunemisele niihästi kodumaa ja väliseestlaste, kui ka Eesti ja teiste hõimurahvaste vahel.

* *
*

HÕIMUPÄEVIKS.

26. ja 27. jaanuaril s. a. pühitseb kogu Eesti hõimupäevi, millele tunnevad kaasa ka väliseestlased ja hõimurahvad. See on esimene see-sugune püha Eestis, mil kogu Eesti noorsoo ja ühtlasi kogu haritud seltskonna tähelepanu pöörduv Välis-Eesti ja hõimuküsimusile, neile suhetele, mis seovad kogu eesti rahva laialipillatud osi omavahel ja

eesti rahvast tema sugurahvastega ühiseks soome-ugri hõimuks. See on enesevaatlus, süvenemine enesesse, oma sügavamasse rahvuslikku olemusse, enese psükoloogilise rahvusliku mina kõvendamiseks ja täielikumaks väljakujundamiseks. Niisugusena peab see kasvatama ja tõstma meie rahvuslikku elutunnet ja elutahet ja andma hoogu jõurikamaks püüdmiseks niihästi meie rahva, kui ka kogu soome-ugri hõimu ja selle kaudu kogu inimkonna parema ja helgema tuleviku poole.

* *

*

EESTI VABARIIGI 11. AASTAPÄEVAKS.

24. veebruaril s. a. pühitseb Eesti vabariik oma 11. aastapäeva. Selle väline hiilgus ja sära jääb loomulikult kaugele taha läinud aastal peetud 10. a. juubelipidustuste omast, kuigi tegelikult selleks rohkem põhjusi oleks, sest Eesti vabariik on ühe aasta rohkem olemas olnud, millisel ajal on mõndagi uut saavutatud. Kuid üldistele juubelite korralduse põhimõtetele vastavalt lepitakse tänavu siiski vähemaga, jõu ja kulude kokkuhoiu mõttes. See ei tähenda aga, et Vabariigi kodanikud peaksid vähema huviga ja vähema andumusega meie vabariigi olemasolu ja head käekäiku tema juubeli puhul meele tuletama ja selle üle mõtlema. Olgu seegi tagasihoidlikum juubelipidustus sisemiselt küllalt rikas selleks, et arendada meis kõigis tõsist kodanikutunnet ja valmisolekut kaasa aidata meie kodumaa ja rahva edaspidisele arenemisele!

* *

*

UNGARI RAHVUSPÜHAKS.

15. märtsil s. a. pühitseb Ungari oma rahvuspüha, 1848. a. revolutsiooni alguspäeva mälestuseks. Sel päeval haaras Ungari rahvast tugev hoog vabaduse järele, mis viis esialgu hiilgavatele võitudele, kuigi need hiljemini ränga kaotusega lõppesid.

Viimaste aastate ajalugu Ungaris tundub teatud kombel 1848. a. ja sellele järgnenud aastate ajaloo kordamisena. Ka ilmasõja lõppäevil haaras Ungarit tugev vabaduse ja revolutsiooni hoog, millele järgnes samasugune raske kaotus, nagu 1849. a. Siis kulus Ungarile ligi 20 aastat enam-vähem normaalsete suhete saavutamiseni Austriaga aastal 1867. Loodame, et nüüdse Ungari sise- ja välispoliitilised keerd-sõlmed lahenduvad kiiremini ja et ungari rahvas pääseb juba lähe-

matel aegadel normaalsematesse arenemistingimustesse. Nende saavutamise nõuab kahtlemata ungari rahvalt palju tõsisid tööd ja pingutust, suurt kultuurilist tõusu ja ühtlasi suurt poliitilist enesetahutust. Loodame aga, et ungari rahvale omane sisemine jõud suudab läbi viia kõigist praegustest ja tulevatest raskustest helgemale tulevikule vastu sellegi paljukannatanud hõimurahva.

* * *

*

EESTI KEEL SOOME JA SOOME KEEL EESTI KOOLIDES.

Läinud kevadel võeti eesti keel soome koolidesse vabatahtlikuks õppeaineks, nimelt neis koolides, kus leidis vastav eesti keele õppijate arv. Praegu õpetatavat eesti keelt 14 soome keskkoolis: Helsingis, Turus, Tamperel, Poris, Kotkas, Iisalmes, Lahtis, Hämeenlinnas ja Oulus, pääle selle veel õpetajate seminarides. Kokku ulatuvat eesti keele õppijate arv soome keskkoolides üldiselt 400-ni, kusjuures naisõpilased domineerivad. Seminarides õppivat terved klassi koosseisud eesti keelt. Ka on hiljuti ilmunud prof. L. Kettuse poolt vastav õperaamat eesti keele jaoks. Tehakse kavatsusi suvekohtade hankimiseks Eestisse, et talvel saavutatud keeleoskust tegelikult kõvendada.

Eestis on vist esimesena soome keele õpetuse oma kavasse võtnud Võru seminar, saades selleks sanktsiooni haridusministeeriumilt. Jäeb soovida, et ka teised meie seminarid ja keskkoolid järgneksid esijoones Võru seminarile ja korraldaksid enese juures soome keele õpetuse. Soome keel on siiski meile palju kasulikum ja tarvilikum kui eesti keel soomlastele, ja meie ei tohiks keelelise lähenemise suhtes soomlastest mitte maha jääda. Andku lähenev hõimupäev meile äratust selleski küsimuses.

EESTI-HARRASTUSEST PRAEGUSES SOOMES.

Kui silmitseme hõimuliikumise praegust tempot oma ligemas ümbruses, akadeemilises noorsoos ja viimase hõimutöötentrumis, Akadeemilises Hõimuklubis, siis peame siin konstateerima teatavat tagasiminekut selle hooga võrreldes, mis kõnesoleva liikumise alal valitses mõni aasta tagasi. Päämiseks teguriks on selle juures meie akadeemiliste hõimutegelaste märgatav hõrenemine sellega, et oma-aegsed hõimuliikumise innukad toetajad, soomlased-õppejõud pea viimseni on

meie ülikooli juurest tagasi pöördund kodumaale. Teiselt poolt on viimasel ajal meil akadeemilises noorsoos igasuguste spetsiaalsete ühingu- ja koondiste arv varemate oludega võrreldes suurend niivõrd, et suurelt osalt kõigis neis on märgata aktiivsete jõudude killustumisest tingit koosseisulist ja tegevuselist alatoitlust. Ja viimaks on vahest oma jagu tõtt ka väites, et viimasel ajal (osalt kahtlemata majanduslikkude olude raskenemise tõttu) noorsoos üldse on märgata idealismi langust, mis muidugi ei jäta peegeldumata idealistlikel organisatsioonel, nagu Hõimuklubi. Neid asjaolusid silmas pidades pole põhjust hõimuteglasil erilisel mures olla.

Kuid viimasel ajal meil harit seltskonnas leidub mõnikord leigust hõimutöö (eriti meie hõimuliikumise olulisima osa, Eesti-Soome lähendamispuüete) vastu enese rahvusliku iseteadvuse nimel, põhjendusega: soomlased olevat külmad hõimuliikumise ja eestlaste suhtes, olevat rahvuslik enesealandus sellepärast meie poolt olla erilisel hõimumeelne ja ennastpakkuvalt soomesõbralik! Isegi kui selline väide oleks põhjendat ja tunnustada nn. „vorsti vorstile vastu“ andmise põhimõtet, talitaksime halvasti ja endile kahjuks, kui katsuksime sellest teha järeldusi ja olla „ka“ hoolimatud hõimutöö suhtes. Miski väikene vari ei suuda tumestada seda vaidlematut tõsiasja, et meie asi on hää ja õige, et hõimutöö meile on paratamatult vajalik — soomesugu hõimude vähesus ja laialipillatus ning hiline kultuurareenile astumine üheltpoolt ja teiselt poolt nende omapärase suurelt osalt veel algamatu kultuurmissiooni teostamise tarve üldises rahvasteperes teevad selle möödapääsematuks. Eesti-Soome, võimalust mööda vahest ka Ungari, kokkuid enese sisemise tugevuse saavutamiseks ja nõrgemate hõimude (näit. karjala, liivi) elbimise toetamiseks ning kasvatamiseks. Meil eestlasil endi, soomlasil endi, (niipalju kui küsimusse tuleb ka) ungarlasil endi huvides on see kokkuid, sihiks meie rahvatõu aitamise täide kultuurpaistesse.

Ungari hõimupäevade (soome-ugri kongress Budapestis) hää korradaminek omaltpoolt on õnnestund saavutis selle kokkuhoiu ja liginemise alal.

Aga veel kindlamalt võib õnneks ekslikuks osutada seda äsja kõne all olnud soomlaste kohta käivat, meil mõne haritlase isiklikul juhuslikul kogemusel või pääliskaudsel tähelepanekul põhjenevat pessimistlikku väidet. Just viimaseil aastail on soomlaste suhtumine meile muutund palju intensiivsemaks ja tähelepanelikumaks. Nende ridade kirjutaja võib seda väita eriti oma möödund suvel Soomest saad mul-

jete najal. Süda-Soomes Jyväskylä suveülikoolis, kus tal tuli tegutseda eesti keele õpetajana, paistis see juba silma tublikeses eesti keele õppijate arvus: neid ilmus umbes 25, ligi 10% kõigist õpilasist, algja keskkooliõpetajaid ning noori üliõpilasi. Kui arvesse võtta seda vähest praktilist tähtsust, mis eesti keelel praeguste olude juures on soomlasile, siis peab seda arvu igatahes suureks lugema. Ja tähtis on muidugi märkida, et huvi meie keele, maa ja kultuuri vastu oli otsekohene, paiguti kiindumuseni minev. Muidugi tuleb ette juhtusid, kus eelteadmised meist on vähesed (aga kui palju teab meiegi lai publik Soomest?), kuid seda rõõmustavam on hää tahtmine neid igal võimalusel täiendada, ja üldistada ei või neid juhte kaugeltki mitte. Tuleb meele see suviõhtu, kus suveülikooli õpilaskonna soovil pidin kõnelema Eesti iseseisvuse saavutustest ühel väljasõidukoosviibimisel K. maaseltsimajas, see tänulik publik sääli ja need lisaküsitlajad pääle ettekannet. Samal õhtul moodustus sama seltsimaja ees midagi rahvakoosoleku taolist sellest, kui prof. K., kes oma üliõpilaspövest nüüdse raugaeani on jälgind meie maa ja rahva arengut, sügavasti liigutatult jutustas eestlaste kiiret tema mälestuses sündind arengut, punastuma paneva idealiseerimisega kirjeldas selle rahva visadust ja andekust. Soomegi rahva tõus olevat imesteldav, kuid jäävat selle kõrval varju. Ja veel suurema vaimustusega kujutas eestlasi rahvakooliõpetaja seltskonnategelane K., kes oli neist värskeid muljeid saand koorijuhina Tallinna viimasest laulupeost osa võttes: imestas seda eeskujulikku korda, mis laulupeol valitses, eriti seda, kuidas väikesed guide'id oma käeliigutusega võisid massivoole juhtida, kuidas Eestis keelusääduse puudumisest hoolimata joomarite vähesus ja „viisakus“ võiks olla eeskujuks koguni Soomele, hindas suurelt nende võõraste-lahkust, jne. Ja selle härra moraal oma kaasmaalasele: ärgu nad mingi Eestisse põhjendamatute, üleolevate eelarvamistega, nagu seda kahjuks mõnikord juhtuvat, siis leiavad nad säält mitte ainult palju ülistamisvaid ka õppimisväärist. Päril piinlik kohe oli eestlasena päält kuulata oma maa ja rahva, võiks öelda peaaegu liig ühekülgistki paatoslikku kiitmist. Kuid kõige imponeerivamalt mõjus kohat Eesti-sõpradest Jyväskyläs igatahes noor vaevalt kahekümneaastane õpetajanna-ülikooli kuulaja. Juba õpilasena paaril ekskursioonil Eestiga ja eestlastega tutvund, olid need talle nii lähedaseks saanud, et ta sügisel esimest korda õpetajakohale Soome veneusuliste karjalaste juure asudes kategooriliselt lubas sääli oma õpilasilt nõudma hakata samasugust Eesti geograafia, ajaloo ja olude nagu Soomegi omade tundmist. Hiljuti ilmunud

Viron-kirja järgi ongi nende esitamine võimalik. See vaene preili Ü. nähtavasti küll igas suhtes koguni eelistas eestlasi ja Eestit soomlasile ja Soomele! Samasugune, küll vähe flegmaatsem, Eesti tutvustamise mõtetega rahvavalgustaja näis olevat ka Jyväskylä külje alt pärit vanem meesõpetaja hra M., kellel varemaist säälseist eesti keele kursust oli isegi kaunis häid teadmisi eesti keelest ja muidugi palju isiklikku huvi ja lahkust eestlaste vastu. Pole jõudu ega mõtet kõnet teha kõigist Jyväskyläst kohat Eesti sõpradest: neist mitmest üliõpilasest, kes olid osa võtnud üliõpilasekkursioonidest, Eestisse ja juba pääle seda väikest kokkupuudet tundsid seda maad endale lähedasena; säälse (esimese soomekeelse!) seminari direktoriperest, kus pereisa-teoloog jälgis eestikeelist pühakirja ja suviti eesti üliõpilased olid leidnud lahkett vastuvõttu eesti keele õpetajaina; isegi mitte suveülikooli õppejõududest seda Turu ülikooli dotsenti dr. P-t, kes kuulub sesse nooremasse Soome akadeemilisse põlve, kelle meelet soome rahvusküsimused on peaaegu identsed hõimuküsimustega ja väga ligidalt ühenduses Eesti ja Soome lähendamise probleemiga; jne.

Pole kahjuks muidugi põhjust ülemal käsiteldu taolist Eesti sõprust Soomes üldistada. Kuid esitan rea näiteid üksikute soomlaste häätahtlikust suhtumisest Soome südamaalt meile ja meie maale, sest üksikuist koosneb ühiskond, üksikute arvamisid mõjutavad ühiskonda ja saavad viimase veendumusiks. Nagu nii siis näha, on ekslik ja juhuslikel kokkupuuteil Soome oludega, ja seda päämiselt Helsingiga, (milles 40% rootslasi ja millisse linna muidugi on koondund suhteliselt palju ebarahvuslikult mõtlemaid soomlasi), põhjenes see meil levinev väide, et soomlased üldiselt olevat ükskõiksed Eestiga liginemise vastu. Näib tõele vastavat see kellegi soomlase ütetus, et kui vahest Soomes senni on olnud Eesti sõprade ringkond kitsam kui Eestis Soome sõprade hulk, siis on see Eesti-sõprade hulk olnud seda parem, s. o. seda teadlikum ja sihilikum omas suhtumises.

Tuleb muidugi möödund suvest meele ka paar juhust ajakirjan- dust lugedes, kus näis ilmnevat Eestist hoolimatut tooni. Nõnda korra lugesin kellegi loomaarsti tutvumisreisi kirjeldust välismaade loomaarstiülikoolidesse. Lõpptulemus: Daanis ja Rootsis oleks soomlasile loomaarstiteaduse alal eriti kõlblikud õppimisvõimalused, kuid sääli ei jää omamaalasist ruumi üle: pole muud teed soomlasil, kui õppida Saksamaal. Arusaamatuks jäi, miks meie ülikooli loomaarsti teaduskonda, kus ometi on olnud õppimas kümneid soomlasi, ei nimetet põole sõnagagi kogu kirjutises. Ja ometi on just loomaarstiteaduse

alal koostööd Eesti ja Soome vahel viimasel ajal propageerit, nii et möödaminek Eestist sel puhul näis võõrastav. Teine lugu oli nähtavasti paari härra isiklikust pahameelest tingit, kuid riivas pahatahtlikult viimasel ajal nii sageli kõne all olevat soomlaste Eestis ja läbi Eesti reisimist. Ühes Helsingi lehes nimelt ühel päeval suure süütu päälkirja all „Matkamisest Baltimail“ jutustas keegi härra oma sekeldusist magamisplatskaardi pärast Eesti-Läti piiril ja katsus laiale publikule selgitada, kui hädaohtlik ja ebamugav on reisimine neis mais ja nende kaudu Euroopasse. Kuna viimasel ajal eriti hõimumeelsed ja Eesti-Soome liginemisest huvitet ringkonnad Soomes on propageerind sennise tavalise läbi Skandinaavia maade Lääne-Euroopasse reisimise asemel soomlasile Balti teed (nii oleks sest Eestil teatavat majanduslikku tulu, kui ka muidu soomlased selgi teel satuksid enam kokkupuutesse oma hõimlastega). Sellele propagandale see väike müks võis tulnud olla ainult küll teatava germaanse orientatsiooniga küljest*). Ent sääraseid juhuslikke väikesi mükse jälgida ei tasu vaeva. Selle vastu oli meie laulupeost kogu Soome ajakirjanduses läind suvel rohkesti informatsiooni (teatavasti oli soomlasi laulupeol suured hulgad, mitusada lauljatki), isegi eriteadlaste kirjutet asjalikke ja üksikasjalisi muusikalise külje arvustusi. On inimlikult arusaadav, et mõnes lehes oli võrdlemisi pikalt kirjutet soomlaste endi esinemisist, nende vastuvõttudest j. m.

Hõimutöö seisukohalt väärivad erilist tähelepanu oma Eesti-sõbralikkusega rahvuslik-hõimumeelsed väljaanded „Suomen Heimo“ ja „Aitosuomalainen“; mitmes suhtes oma meelsuselt neile lähedane on „Ylioppilaslehti“. 1928. a. lõpul kavatsesid koguni omaette partei moodustada n. n. aito-(s. o. puhas-)soomlased, kelle laialisse ringidesse (neil näikse eriti poolehoidu olevat noorsoos, ka üliõpilaskonnas) kuuluvad kahtlemata kõige kiindunud Eesti-orientatsiooni pooldajad Soomes. Kuigi parteid taktilisil põhjusil ei lood, on need puhassoomluse poolehoidjad praegu üha kasvavalt tugeva mõjuga Soome siseelus. Nende pääpõhimõtted, rootsluse mõjudest vabanemine ja soome rahva sügavate kihtide uuesti liitmine ühistööks (n. n. kansan eheyttäminen, rahvaosade lepitamiskatsed pääle punamässu ajal sündind suuri lahkuminekuid) on juurdumas laiades massides. Rootslus on Soomeski, kuigi teatavasti kaugeltki mitte sel määral nagu meil omal ajal saks-

*) Selleks võis siiski põhjust anda mõni, olgugi väikene, asjaolu meie raudteel.

lus, ühtlasi tähtsal määral ka majanduslikultuuriliste eesõigustega ülemkiht. Selle kultuuriliste eesõiguste vääramine pole siis mitte ainult puhtrahvuslik, vaid osalt sotsiaalne liikumine. Sellepärast ka puhas-soomluse liikumine nähtavasti ei suuda suuresti kaasa tõmmata äärmisi parempoolseid (samuti nagu loomulikult mitte ka pahempoolseid). Rootslusest, rootsi keelest ja mõtteviisist vabanemise deviisi asemele säetakse üheltpoolt Lääne suurte kultuurirahvastega (sakslastega, viimasel ajal eriti anglosaksidega) otsekohesse kontakti astumise juhtmõte, rootsi kui esimese võõrkeele asemel soome koolides propageeritakse suuri kultuurkeeli (senni on rootsi keel silmapaistvalt edendand Lääne suurte kultuuride vahendaja osa soomlasile). Teiselt poolt aga selle rootslusest taganemisega, üldse skandinavismile teatava jahe- nemisega sõltub uue kultuurorientatsioonina Eestile (ja vähemal määral Balti maile) liginemine nagu iseenesest. Üliõpilaskonnas ajab sama asja selle kõige aktiivsem ja võimsam organisatsioon, Akadeemiline Karjala Selts (AKS), Akadeemilistest Hõimuklubidest Helsingis ja Turus kõnelemata, mis tegutsevad ka energiliselt, kuid kitsamal ulatusel. Soome keelele õiguste nõudmisel üliõpilaskond ei kohku isegi vanapõlve ihaldet Skandinaaviaga kokku põrkamast. Nii näit. tuletavad nad sageli meele kümnete tuhandete soomlaste ümberrahvustamispuüdeid Põhja-Rootsis, Tornio jõest läänepoole (nn. Länsipohjas); väga teravaks läks vaherkord rootslastega ka ühel skandinaavia üliõpilaskongressil Rootsis, kus soomlased nõudsid oma keeles esinemise õigust teiste kolme skandinaavia keele (rootsi, norra, daani) kõrval, milline asi löi kaua laineid mõlemate maade ajakirjanduses. Soome sennine rahvusmõiste „kaks keelt — üks rahvas“ (soomlased = soomekeelsed + rootsikeelsed soomemaalased) on tugevasti kõikumas, — selle asemele astuvad soomlased ühelt ja nn. „idarootslased“ (Rootsimaa rootslased oleksid siis need läänerootslased) teiselt poolt — kaks erirahvust, mille teed ja huyid ühisest ajaloost ja osaliselt kultuuristki hoolimata lähevad ikka päevpäevalt enam lahku. Paistab, et just soome sennine kahe-elementiline rahvusmõiste on teinud hõimutööle ja Eestile liginemise puüdeile Soomes takistusi: germaaniline element selles loomulikult on tunnud end võõrana soome hõimurahvaile ega loomulikult ole jaganud puhtsoome elemendi puüdeid soomesugu rahvaste koostöö alal. Soomemaa kahe erirahvuse ikka enam differentseerudes saab korrast enam maad soomesoolaste ühistöö tähtsuse mõistmine Soomes, kristalliseerub ikka enam uue Põhjala kultuurterviku, soomesoolise kultuuri idee. Läänud (1928) a. sügisel moodustus selt seisukohalt tähelepandav rahvussot-

sialistlik (kansallissosialistit) rühmkond oma ajalehe-häälekandjaga „Päivän Uutiset“, mis pani eriti rõhku soome rahvus- ja hõimuküsimusile (selles oli koguni eri ülevaateid Vene-Karjalast ja Ingerist), mille toimetuses ja kaastööliskonnas oli mitmeid Eesti sõpru ja mille toon Eesti vastu (niipalju kui tema lühikese ilmumisaja kestel võis otsustada) oli soem kui muidu tavalisel ajakirjandusel. Selle (1929) a. algusest pääle on see leht ümberkorraldand poliitiliskirjanduslikuks nädalaleheks, millisena ta nähtavasti jatkab oma endist suunda. Viimaks mainitagu ka äsja ilmuma hakand kaks korda kuus ilmuv noorpõlve kirjanduse- ja kunstiajakiri „Tulenkantaja“, mis lubab tuua ülevaateid Eestist ja mille toimetusse kuulub tunt hõimutegelasi ja Eesti harrastajaid Soomes.

Lõppeks tuletagem meele mõningaid Eestile liginemise suunas teht viimaseaegseid samme Soomes. Tähtsaim neist on muidugi eesti keele vabatahtlikuks õpiaineeks võtmine soome keskkoolis ja seminaris (2 t. nädalas ühe õpiaasta kestel). Sügisel alguses soomlased isegi kurtsid selle ettevõtte visa edenemise pärast (Helsingis oli see õpetus siis teostet — osalt majanduslikkude takistuste tõttu — vaid ühes koolis; sellevastu niisuguses provintsilinnas nagu Poris nende ridade kirjutaja eriteatel õpetati eesti keelt kahes koolis, kummaski umbes 15 õpilasele), aasta lõpu teated aga kõnelevad juba umbes 400 eesti k. õppijast soome koolides. Selleks on meie endise prof. Kettuse sulest teatavasti ilmund oma ülesandeid õpilaste käes hästi täitev uus eesti keele õpiraaamat. Kahtlemata teeb eesti keele õpetamisele Soomes esialgu raskusi eesti k. õpetajaiks hakkavate soome k. õpetajate vähene ettevalmistus eesti k. alal, sest kunni mõni aasta tagasi Helsingi ülikoolis ävati eesti k. lektoraat, oli eesti k. õpetus sääl ainult teoreetiline ja tagaplaanil. Väheste eesti k. teadmistega õpetajail (Helsingis ja Turus muidugi on siiski ju saadaval ka õige häid õpetajaid) on loomulikult raske ise olla vaimustund eesti k. õpetamisest ja niisama raske vaimustada selleks süttivat noorsugu. Nooremad õpetajad igitahes vist on paremas seisukorras. Ka on prof. K. õpiraaamat õpetajaile käsiraamatuks liig konspektiivne, õpetajaile ei jatku eesti k. tundmisest selle ulatuses ja õpetajail omal algatusel on praegu ka raske täiendavat kirjandust muretseda, kuna Eesti ja Soome raamatuturg on omavahel veel kahjuks väga nõrgas kontaktis. Puudub ju Soomes pea täielikult võimalus osta eesti raamatuid ja telliminegi on tülikas. See kirjanduse asi on üldse üks haige koht: soome keeles on kahetsetavalt vähe ilmund eesti autoreid. Tuntakse kõige enam

Vildet ja Tuglast, kuid nendegi teoseid pakutakse seenehinna eest alandusmüügiloeteludes, mis näitab vist küll, et nõudmine nende järgi pole suur. Samasugune on meil klassilisiks peetavate A. Kallase teoste „Tähelend“ ja „Noor-Eesti“ soomekeelse väljaande saatuse. Miskipärast pole neil menu. Isegi a. 1924 mag. Enäjärve tõlkes ilmud uus eesti novelliantoloogia levivat vähesel määral. Parem vist küll on lugu meisterlikkude rahvalaulutõlgetega Heimokannel I (mag. Väisäse töö) ja koguteosega „Viron-kirja“ (ülevaadetekogu Eestist). Noor hõimutegelaste põlv on igatahes oma kirjutistega Eesti kirjanduse üle ja tõlkekatssetega aktiivne, kuid neil seisab veel ees suur töö — kas või massisugestiooni teel panna eesti raamat Soomes „minema“. Ühe hää tunnuse viimases suunas võiksime oma teada mainidagi: Aino Kallase eestiainelised ja peaaegu et enam eesti kui soome kirjandusse kuuluvad teosed on eriti viimasel ajal suurt tähelepanu äratand, koguni auhindu saand, kuna mõni aasta tagasi Kallase töödega seda ei juhtund. Siin on muidugi mängus tähtsalt nende kirjandusliku meisterlikkuse tõus, kuid võib siiski ka arvata, et ühtlasi ka Eesti-sümpaatiate tõus rahvamassides on siin kaasa aidand. Igatahes Kallase toodang niisugusena, tendentsitunagi teeb paljuloetuna tähtsat tööd Eesti tutvustamisele Soomes (veel enamgi kui mujal välismail).

Näeme, et ka pahemailgi juhtudel, kus Eesti-harrastus Soomes senni on olnud soigus, ta on viimaseil aegadel hoogu saamas. Ja seda nõndamoodi, et Soome hõimumeelsed ringkonnad intensiivselt töötavad Eestile liginemise püüdes, mitte Eestile iganenuks „kaasa tundes“ ainult, vaid otsides temaga erdi ja oma maa kultuuri huvides tihedat koostööd.

Tuletame siin viimaks konseptiivselt meele kõige viimaste päevade Eestile liginemise püüete tulemusi Soomes: Eesti-Soome postivahetuskerendused 1929. a. algusest, 2 stipendiumi asutamine Helsingi ülikooli juures eesti üliõpilasile (à umb. 1000 krooni aastas), eesti keele tarvituselevõtt Eesti-Soome vahet sõitvate laevade siltidel (Soomluse Liidu nõudel, mille „Eesti büroo“ on viimasel ajal hakand energiliselt tegutsema), Eesti kunstinäitus s. a. talvel Helsingis Soome riiklikul toetusel, Eesti kodukäsitöö näituse korraldamine Soome Rahvamuuseumi eestvõttel. Kahe silma vahele ei või jätta ka isiklike kukkupuudete tihenemist, millest eriti tähelepanu väärib möödundsuvine Eestis, eriti Tartus, töötamas viibind Soome õpetlaste arv ja eriti rida Soome õpilaste ekskursioone Eestisse.

Niisuguste olude valitsedes pole õigust meie teatavail ringidel

kõnelda soomlaste loidusest Eesti-Soome liginemispüüete vastu, vaid peame ise katsuma olla aja kõrgusel ja enam kaasa tundma ja tegelikult kaasa aitama hõimuliikumisele.

*

*

*

Oluliselt samasisulise ettekandega esinesin 1. a. oktoobris Tartu Akad. Hõimuklubis — ainult mõningaid täiendusi on siin selles kirjutises. „Päevaleht“ tõi referaadi temast, kuid vigase, ent minu õiendusi ei avaldand „kodustel põhjustel“. Täiesti pää pääle pöördud on minu mõtted „Helsingin Sanomates“, nagu seda konstateeris ka sinna saadet Akad. Hõimuklubi õiendus, mille juhatus saatis, kuna ma järgmisel Hõimuklubi koosolekul „Hels. Sanom.“ referaadi esitasin ja seda tööle-vastamatuks palusin tunnistada. Vahepeäl aga ilmus Helsingist prl. Mustonen'i avalik kiri minule „Vabas Maas“ „Helsing. Sanomate“ põhjal, millele vastasin, et „Hels. San.“ referaat on vigane ja mina omaks ei võta säälseid mõtteid. „Vaba Maa“ pani aga minu õiendusele omalt poolt päälkirja „Magister keerutab“ (mõtles vist: valetab) ja katsus hõimutöö alal sellega kasulik olla, et kutsumatult oma Soome kolleegide ekslikke väiteid hakkas õigeks mõistma: mina olevatki just nii rääkind, nagu „Hels. San.“ kirjutavat. Sellele vastuseks saadet minu kui ka Hõimuklubi kirjad on senni „V. Maas“ avaldamata. Et senni kui selgub, kumb pool valetab, kas „Vaba Maa“ või mina ja mind kuulnud mitmekümnapäine Hõimuklubi koosolek, publikul oleks avalikult teatet minu arvamine Soome praegusest suhtumisest Eestile, osalt selleks, oluliselt muidugi Soome-Eesti suhete sisuliseks käsitlemiseks ja nende arengule kaasamõjumiseks avaldan ülemal olevad read.

Jaanuar 1929.

Julius Mägiste.

VÄLJARÄNDAMINE JA EESTI ASUNDUSED ENDISE VENEMAA PIIRIDES.

Millal Eestist väljarändamine algas, selle kohta puuduvad täpsemad teated, kuid vanemate asundustega koha peal lähemalt tutvunedes võib kaunis kindlasti oletada, et juba suure Põhja sõja ajal on tuhanded eestlased kodumaalt osalt sõjapõgenejatena, osalt sõjavangidena sunnitud olnud lahkuma ja võõrsil elama asuma. Sarnaste

asunduste hulka kuuluvad Peeterburi kubermangus, Oudova maakonnas, Maslokoštitsa kihelkonnas 18 küla, Remja vallas, Peipsi järve ääres 7 küla, mis Luuküla asunduse nime all tuntud, ja Pihkva kubermangus Kraasna ning Latvijas Lutsi asundus. Vist kõige vanemateks asundusteks osutuvad Latvijas Koiva asundused, umbes 4000 elanikuga. Prof. Heikki Ojansuu arvates on eestlased sinna 1600. aasta ümber elama asunud. Peale poolteisesaja aastase vaikuse võtab väljarändamine Eestis hoogu üheksateistkümnenda sajandi teise poole alul. Selleks andsid põhjust mitmesugused erakorralised nähtused: mõisamaade suurendamise ja karjamõisate asutamise õhinas lahutati palju rahvarikkaid külasid, ning tuhanded perekonnad jäid peavarjuta, kui linnukesed lahtise taeva alla, renditaludel tõsteti märksa renti ja suurendati teoorjust, ka viljaikalduse aastad suurendasid eluraskusi. Kui kulutuli lagunes rahva seas sõnum laiali, et lõunapool, kuskil tühjal maal rahvale kroonumaad asumiseks antakse. Öösiti käidi salaja nõupidamas, kuidas saaks tühjalemaale rännata, sest mõisnikud püüdsid kõigiti takistada väljarändamist, kartes, et nende maad võiksid tööliste puudusel harimata jääda. Kuivõrd mõisnikud olid väljarändamise vastu, tõendab kõige paremini ühe paruni ütlus, et tema oleks lasknud selle maja põlema panna, kui oleks teadnud, kus käidi selleks nõupidamas. Esimestena läksid 1855. a. kevadel Võrumaalt Väimelast umbes kümme perekonda Lõuna-Samaarasse ja mõni aasta hiljem rännati suurel arvul Järvamaalt, Harjumaalt ja mujalt Krimmi, Põhja-Samaarasse ja Kaukaasiasse. Esimestel väljarändajatel tuli teel kuulmata raskustega võidelda. Raudteed puudusid ja hobustega tuli tuhandeid verstid edasi liikuda, kraaminatukene ja perekond vankreil. Paljudel puudus rahakopik ja teel tuli vene külades leiba kerjata. Ei osatud ka vene keelt, et teedki küsida ja sellepärast on arusaadav, kui mõned Samaara asemel Kiievisse ja Krimmi asemel Odessasse jõudsid. Sarnased teekonnad kestsid vahel 4—6 kuud ja teel tuli varrusid ning matuseid pidada. Oli isegi neid, kes söandasiid jala Eestist Samaarasse ja isegi Taga-Kaukaasiasse rännata, kus juures käsivankril kraam ja lapsed ligi veeti. On juhtumisi olnud, et seal, kuhu kuulujuttude peale välja rännati, tühja maad ei olnudki ja uuesti tuli kohalikkude elanikkude juhataste järele edasi rännata, kunni ihaldatud maad leiti. Sel ajal valdas Eesti väljarändajaid nagu mõnesugune rändamise tuhin. Harva tuli ette, et asunikud esimesele kohale peatuma jäid. Suurem osa esimesi asunikke rändas Krimmist edasi Põhja-Kaukaasiasse ja hiljemini rändasid sealt mõned perekonnad

koguni Brasiiliasse. Osa väljarändajatest Põhja-Kaukaasias asus mitmel kohal lühemat aega, kunni viimaks lumemägede piirkonda elama jäid. Keegi esimestest asunikudest ütles, et meie oleksime vist Indiasse edasi rännanud, kui Kaukaasia mäed poleks teel takistuseks olnud. 70-date aastate ümber on väljarändamine nagu raugemas, kuid 80-dail ja 90-dail aastail suundub uuesti väljarändajate vool Taga-Kaukaasia poole Suhuumi ringkonda, kus mitmed ilusad asundused rajati. Sajad väljarändajad pidid sealt tagasi pöörama maa puuduse pärast. Põhja- ja Lõuna-Kaukaasias oleks võinud palju rohkem suuri asundusi olla, kui esimesed asunikud oleksid rohkem kaugelenägijad ja leplikumad hiljem sisserännanud asunikkude vastu olnud. Selles ajajärgus on ka mitmed asundused Kesk-Venemaal rajatud ja algas suur tung Siberisse asumiseks, sest Vene valitsus oli Siberi koloniseerimisest huvitatud ja toetas uutes kohtades asunikke aineliselt. Siberis oli ka varemalt Eesti asundusi, mis peaasjalikult sinna väljasaadetud kurjategijate poolt olid asutatud. Neljas hoogne ajajärk väljarändamise alal oli 1907.—1910. aastani. Siis rännati peaasjalikult Siberi ja Vologda kubermangu, kus asunikkudele elamiseks ehituslaenu kunni 200 rublani anti. Kuid Peterburi, Pihkva ja Novgorodi kubermangudesse, mis Eestile kõige lähemal, kestis väljarändamine algusest peale enam ehk vähem ühtlaselt edasi. Ka asusid väljarändajad nimetatud kubermangudes mõisamaadel, mis nad rentisid, ehk enamasti omanduseks ostsid. Krimmis, Kaukaasias, Samaaras, Vologdas ja Siberis elavad asunikud kroonumail.

Kes on siis peaasjalikult väljarändajad? Kunni teoorjuse kaotamiseni olid väljarändajad suuremalt osalt kõik taluperemehed, kelle talud ära lahutati, maad mõisa külge liideti ehk kellel iga aasta järjest teoorjust suurendati. Maata inimesi leiame nende hulgas väga vähe. Nii olid esimesed väljarändajad läinud aastasajal enamasti vilunud põllupidajad ja uutele kohtadele asudes oli neil osalt tarvilik jõukus olemas, et tööle asuda. Nii on ka nimetatud ajajärgus väljarändajad enamasti kõik jõukateks asunikkudeks sirgunud. Hilisematel aegadel väljarändajad on rõhuvas enamuses maata inimesed — vabadikud, mõisa moonakad ja ka mõned peremeeste pojad, kellel vanemate käest koha pärimiseks lootust ei olnud. Kui arvatakse, et just kõige vaesemad inimesed välja rändavad, kellel kodumaal raske on elada, siis on see eksitus. Harilikult rändavad välja just need, kes keskmise jõukusega ja peaasjalikult on julgemad ning ettevõtlikumad. Nii võiksime kokkuvõttes öelda, et majanduslikud tingimused näitavad

külli selle elanikkude klassi, kust välja rännatakse, kuid psüühilised omadused määravad need üksikud isikud, kes teatud klassist väljarändavad. Juhuslikud põhjused, nagu kuulujutud uute asukohtade häädest elutingimustest aitavad omalt poolt väljarändamiseks palju kaasa. Ka suurte sõdade järele on väljarändamise hoogu märgata. Nende juhuslike põhjustega ongi osalt seletatav, et teatud ajajärkudel väljarändamine kiirelt suureneb ja laiemaid rahvahulki kaasa kisub, nagu läinud sajandi 60., 80., 90. ja käesoleva sajandi 1907. ja 1908. aastal.

Õpetaja Nigoli ja minu kogutud andmete põhjal elas enne ilmasõda eestlasi Venemaal asundustes umbes 250.000, mis $\frac{1}{5}$ kogu eesti rahvaarvust välja teeb. Sellest arvust tuli Peterburi linna ja kubermangu peale üksi 110.000 asuniku ümber. Õpetaja Nigoli kokkuvõtte järele oli eesti asunduste ja asukohtade arv endise Venemaa piirides 318, kuid kahtlemata on nende arv suurem, sest mitmed asundused puuduvad tema poolt väljaantud raamatus: „Eesti asundused ja asupaigad Venemaal“, kus üksikud asundused on üles loetud. Õpetaja Nigoli poolt kokkuseatud asunduste nimekirja järele on neid Siberis 100, Põhja-Õhtu-Venemaal (Peterburi, Pihkva ja Novgorodi kubermangus, Soomes ja Lätimaal) 139 ja teistes kubermangudes kokku 39.

Asunikkudel tuli esimestel aastatel suurte raskustega võidelda — eriti vanemates asundustes, kus kroonu abi puudus. Tuli täiesti omal jõul peale hakata ja edasi rühkida. Esiolgu elati stepi asundustes maa sisse kaevatud koobastes ja metsa piirkonnas puuoksadest ehitatud väikestes onnikestest. Kõige pealt katsuti loomadele enam-vähem korralikud hooned ehitada, ning alles pärastpoole hakati omale elumaju soetama. Kohe esimesel aastal katsuti natukene vilja maha küllida. Palju kannatada tuli Kaukaasia ja Krimmi asunikkudel külmatõve all. Ei osatud endid alguses ei hoida ega arstida selle hirmsa tõve vastu. Nimetatud haigus külastas hooakaupa asunikke ja viis palju nende seast enneaegu hauda. Samaara asunikkudest pidid mitmedki oma elu koolera käes lõpetama. Ka Kaukaasia tujukad mägede jõed tegid esimestele asunikkudele palju kahju. Eestlased armastavad vett ja asusid, kus võimalik oli, jõgede kallastele elama. Kuid suurte sadude ja kevadise lume sulamise ajal jooksid mägede jõed suure kiirusega, kaldaid üle uhtudes ja asunikkude esimesed ehitused hävitas voolav vesi. Asunikud ehitasid siis omad majad jõgedest kaugemale, kuhu suurvesi enam ligi ei ulatanud. Nii kannatasid Kaukaasia Estonia

Maruuhha ja Hussõ-Kardoniki asundused Kadora, Maruuhha ja Selentshuki jõgede võimsate voogude all. Kuid raugemata rammu ja väsimata tööjõu abil rühkisid elanikud edasi ja jõudsid majanduslikult jõukale järjele. Hooned ehitati aegamööda ruumikad, põhjapoolsetes asundustes puust ja lõunapool savist, liivakivist, ning isegi telliskivist. Kaukaasias, Samaaras ja Krimmis olid elumajad nii ehitatud, et ühes otsas äripäeval elati, kuna teises puhtad toad olid, kus värvitud põrandad, tekid maas, lilled akendel ja mõnes kohas ei puudunud isegi klaverid ja harmooniumid. Puhtal poolel võeti külalisi vastu ja elati ise ka pühapäeviti. Põhjapoolsetes asundustes kahepoollega suuremaid elumaju oli vähe. Kõige jõukamad asundused olid Krimmis, Kaukaasias, Lõuna-Samaaras ja Ufa kubermangus Krimmi Huutor. Peeterburi kubermangus olid isegi mitmed eesti mõisad, nagu Dubnitsa, Raadoselje jne. Krimmi ja Põhja-Kaukaasia asunikkude jõukuse üle võib juba selle üle otsustada, kui teame, et mõnel peremehele automobiilid olid, kuna harilikult keskmine peremees 10—30 hobust pidas. Oli ka neid, kellel 40—50 hobust oli. Asunikudel oma maad ei olnud palju, kuid rentisid juure osalt külakaupa, osalt üksikult kroonu ja mõisnikkude käest. Nooremad asunikud elasid muidugi kehvemalt. Asundustes asutati kõiksuguseid majandusseltse, ühispiimatalitusi, ühispanke, põllumeeste seltse jne. Huvitav on tähele panna, et esimesed väljarändajad on võõrsil küladekaupa elama asunud, kuna hilisemad üksikuid talusid pooldavad. See on seletatav kodukohas elamise kommetega — varemajal elati Eestis küladekaupa, kuna pärastpoole külad kruntideks mõõdeti ja üksikute talude süsteem välja arenes.

Omaavalitsuse suhtes kuulusid eesti asundused vene valdadesse, kuid neil olid oma külavanemad. Ainult üksikud suuremad asundused moodustasid endist iseseisvad eesti vallad, nagu näiteks: Kaukaasias — Livoonia, Alam- ja Ülem-Linda asundused. Peeterburi kubermangus, Oudova maakonnas võtsid eesti asunikud 1913. a. semstvo valimistest elavalt osa ja viisid oma esindajad maanõukogusse ja isegi maavalitsusse*). Neil valimistel oli eesti asunduste kohta suur tähtsus, sest eestisoost maanõunikud nõudsid, et asunduste koolid arvataks semstvo koolidevõrku ja maakond kannaks nende ülalpeokulud. Need õiglasemad nõudmised leidsid rahuldamist. Suhuumi asundused Gruusia valitsuse ajal astusid ühelmeel valimistele ja viisid oma

*) Neid valimisi korraldas suure jõu ja oskusega Saamuel Sommer.

Toim.

esindaja Abhaasia asutavasse kogusse, kes asunduste huvisid seal kaitses. Viimasel ajal enne ilmasõda hakkasid suuremad asundused omale kordkorralt kindlamini nõudma, et neid iseseisvateks valdadeks tunnistataks. Ka linnavalitsustes olid mõned eestlased ametis, nagu Oudovas ja isegi Peeterburis.

Usutundel oli eesti vanemate asunikkuude juures suur ühiskondlik ja rahvuslik tähtsus. Sel ajal, kui esimesed väljarändajad Eestist lahkusid, oli seltsielu veel tundmata — ainult kirikus või koolimajades palvetundidel ning mõisa väljal töötades saadi suuremal arvul kokku. Ka uutel asupaikadel kogus usutunne uuesti laialipillutud suguvendi ja -õdesid kokku. Esiti käidi ühes ehk teises ruumikamas talutoas palvetunnil, kus keegi rohkem kirjaoskaja asunik teistele raamatust jutluse, palve või mõne peatüki piiblist ette luges. Kosus vähegi varalik jõud, siis ehitati üheskoos palvemaja ja palgati köster-kooliõpetaja, kes peale vaimulikkude talituste ka lapsi õpetas. Hiljemini ehitati suuremates asundustes ruumikad kirikud, nagu Allmäel, Eesti-Haginskis, Strääkovas j. m. Kiriku jumalateenistusele sõideti kaugelt kokku. Oli see ju ainsam võimalus oma sugurahvaga kokkusaamiseks. Harilikult saadi ka kirjad ja ajalehed kiriku juurest kätte. Siin ei leidnud mitte üksnes asunikkuude usutunne rahuldust, vaid ka nende seltskondlik ja rahvuslik tunne. Usutunne asundustes oli elavam kui kodumaal. Koguduse asjade korraldamisest võtsid asunikud elavalt osa ja kandsid sellel alal sagedasti suuri kulusid. Harilikult vaimulikke talitusi toimetasid köster-kooliõpetajad — ainult 1—4 korda aastas sõitis õpetaja asundusse jumalateenistust pidama, leerilapsi õnnistama, lauarahvast võtma ja laulatama. Õpetajapäihadel sõitis rahvas eriti rohkel arvul mitmekümne versta kauguselt kokku kiriku või palvemaja juure — see kujunes teatavaks sündmuseks asunduses.

Väljarändajate lapsed on asundustes esimeste aastate jooksul õpetust saanud, kas kodus oma vanemate käest, ehk koondati laste õpetamine mõne rohkem haritud asuniku kätte, kes ühtlasi ka palvetunde pidas ja vaimulikke talitusi toimetas. Seda tööd tehti kas täiesti hinnata, ehk väikese tasu eest. Kosus vähegi asunikkuude aineiline jõud, palgati köster-kooliõpetaja, kes lapsi õpetas ja vaimulikke talitusi toimetas. Esimesed koolid tekkisid asundustes usutunde alal ja esimesed palvemajad olid ühtlasi ka kooliruumideks. Ainult suuremates ja jõukamates asundustes ehitati hiljemini koolimajad, palvemajad või kirikud eraldi. Koolide eest kandsid asunikud hästi hoolt, ja mõnes asunduses, nagu: Kaukaasias — Estoönias, Allmäel —

Krimmi ja Samaara asundustes on toredad koolimajad üles ehitatud. Livoonia ruumikas koolimaja, mis telliskivist on ehitatud, läks maksma umbes 15.000 kuldrubla, s. o. ligi 3.000.000 senti. Asunikud püüdsid ka õppeabinõudega koole tarvilikul arvul varustada. Õpetajate palgad olid asundustes vähemalt 2—3 korda suuremad kui kodumaal. Kuid kooliõpetajail asundustes oli ka palju rohkem tööd, kui Eestis. Kooliõpetaja oli asunduses sagedasti ainsaks haritud isikuks. Peale õpetamise, vaimulikkude talituste, oli tal laulukoori, näitemängude, mängukoori juhataja ja raamatukogu hoidja, tema käest paluti juhatust õiguslike ja arstlike küsimuste lahendamise suhtes. Asunduse kooliõpetaja oli sõna paremas mõttes oma rahva vaimliseks juhiks. Koolide alal on asunikudel olnud suuri jõupingutusi, sest niihästi õpetajate palgad kui ka koolimajade ehituse ja ülalpeo kulud pidid nad ise maksma. Ainult mõned üksikud asunduste koolid on hilisemal ajal semstvode kulul töötanud, nagu Oudova maakonnas. Kuid vilets lugu oli väikeste asunduste ja talude laste koolitamisega, kus omal kooli ei olnud. Need lapsed saadeti vene koolidesse õppima, kus emakeele õpetus puudus. Vene koolid avaldasid laste peale võõrast mõju ja aitasid venestamisele kaasa. Eriti palju asunikku lapsi käis Peeterburi kubermangus vene koolides, sest nimetatud kubermangus on palju üksikuid eesti talusid ja väikseid asundusi. Nii kasvasid mõned lapsed eesti keeles kirjaoskamatult üles, kui kodus neile seda ei õpetatud. Kuid maksvate seaduste järele võis iga laps usuõpetust omas emakeeles õppida. Seda seadust aluseks võttes palusid asunduste õpetajad, et neil lubataks lähemates semstvo koolides asunikku lastele eesti keeles usuõpetust õpetada. Semstvo võttis sõidukulud oma kanda ja maksis tundide eest tasu. Neid usuõpetuse tunde kasutati peaaesjalikult eesti keele lugemise ja kirjutamise õpetamiseks. Kus asunduste kooliõpetajaid käepärast ei olnud, seal pandi asunikku palvel rändajad usuõpetuse-õpetajad semstvo poolt ametisse. Kuid mitte kõik semstvod ei tulnud asunikku palvel rändajate usuõpetuse-õpetajate ametissepanemise suhtes vastu — seda tegid ainult mõned üksikud nende seast. Nii oli osalt võimalus ka vene koolides asunikku lastele usuõpetuse tundide ajal eesti keelt õpetada. Kuid kahjuks ei tarvitanud asunikud igalpool seda võimalust ja mõned arusaamatud asunikud saatsid ka seal omad lapsed vene kooli, kus eesti kool lähedal oli, sest semstvo koolides oli õpetus ja õppeabinõud õpilastele hinnata. Selle pahe vastu tuli asundustes õpetajatel ja ärksamatel tegelastel sagedasti võidelda.

Seltsielu tärkas asundustes samal ajal, kui kodumaalgi — vähemalt Peeterburi linnas asutasid eesti asunikud juba läinud sajandi 70-date aastate ümber esimese seltsi. Hiljemini ühinesid Peeterburi eesti seltsid üheks haridusseltsiks, millel oli 18 haruseltsi ja mis 7 kooli üleval pidas. Seltsil oli laste varjupaik ja asunduste jaoskond. Peeterburi Eesti haridusselts oma asunduste jaoskonna kaudu püüdis kõigiti äratus-kihutustööd teha hariduse levitamise suhtes eesti asundustes. Nimetatud jaoskonna kaudu asutati Peeterburi kubermangu piirkonnas 18. asunduses haridusseltsid ja umbes sama palju põllumeeste seltsi. Suurt tõuget asunduste seltside asutamiseks, hariduse levitamiseks ja rahvusliku iseteadvuse õhutamiseks andis asunduste häälekandja „Peterburi Teataja“ asutamine 1907. a., kelle esimeseks toimetajaks oli K. Päts. 1910. a. algul kutsuti Peeterburis esimene asunikude kongress kokku, kus ühised sihtjooned üles seati, mis suunas tuleks asundustes kultuuritööd teha. 1912. a. peeti Narvas esimene asunduste laulupidu, kuhu lähematest ja kaugematest asundustest — isegi Vladivostokist oli osavõtjaid rohkel arvul ilmunud. Laulupeo ajal korraldati ka asunduste-päev, kus Välis-Eestisse puutuvaid küsimusi kõnedes käsitati. Asunduste laulupidu ja asunduste-päev avaldas sügavat mõju kogu Välis-Eesti ja üldse kodumaa ja asunduste vahel katkestamata sidemete loomiseks. Vaimustus oli suur ja pisarad kippusid niihästi asunikudel, kui ka kodumaa tegelastel silma, sest siin oli uuesti nagu kogu eesti rahvas — vähemalt aateli-selt koos. Asunduste laulupeost ja asunduste-päevast peale võttis hariduslik ja rahvuslik liikumine asundustes hoogu. Oli ju varematalaegadel asundustes üksikuid seltsi asutatud, kuid kahtlemata paljud asundused said tõuke seltside asutamiseks just laulupeost ja asunduste-päevast. Mõned asundused, nagu Eesti-Haginski asundus Stauroopoli kubermangus, ehitasiid omale ruumikad seltsimajad. Asunikud hakkasiid ka kohalikke laulupidusiid korraldama. Nii peeti Peeterburi kubermangus, Struugi Beelajas, 1911. aastal Põhja-Samaaras, 1914. a. Krimmis ja Suhuumis asunduste laulupeod, mis kohalikkude asunikude vaimliste ja rahvuslike huvide arenemiseks võimsat tõuget andsiid. Nimetatud laulupidudele oli kodumaalt kõnepidajad kutsutud. Erilise tähtsusega sündmuseks Lõuna-Venemaa eesti asunduste elus tuleb Livoonia kongressi nimetada, milline Põhja-Kaukaasias, Livoonia asunduses 1917. aastal 19., 20. ja 21. mail peeti. Sellest kongressist võtsiid osa Krimmi, Rostovi, Samaara, Põhja- ja Taga-Kaukaasia eesti asundused oma esindajate kaudu. Meeleolu kongressil oli ülen-

dav juba kaua oodatud vabaduse koiduaja tõttu — siin said ka kogu Lõuna-Venemaa asunduste esindajad esimest korda kokku. Sellel kongressil seati üldine kultuurtöö kava asunduste kohta kokku. Otsustati kõik Venemaal olevad eesti asundused ringkondadesse jaotada ja ringkonnad jaoskondadesse. Asunduste ringkondadesse jaotamine oleks asunduste üldkongressi kompetentsi kuulunud. Lõuna-Venemaa asunduste ringkonna korraldamine otsustati käesoleval kongressil. Lõuna-Venemaa eesti asunduste ringkond jagati 4 jaoskonda — Krimm, Taga-Kaukaasia, Põhja-Kaukaasia ja Samaara asunduste jaoskondadeks. Iga jaoskonna asundusi pidi juhatama jaoskonna büroo, kuna igas asunduses pidi loodama asunduse haridusbüroo. Üldised juhtnöörid kultuurilise tegevuse alal pidi andma asundustele ringkonna büroo. Igas asunduses pidi vähemalt 2 seltsi olema — üks haridus- ja teine majandusselts. Igas asunduses peeti tarvilikuks kuuajalised hariduskursused toime panna ja igas asunduste jaoskonnas keskkooli õpilastele, keskkooli 4—6 klassi kursused korraldada, kus peamiselt õpilastele eesti keelt, kirjandust, ajalugu ja maadeteadust õpetatakse, et asunikku haritud noorsugu eesti vaimus saaks üles kasvatatud. Livoonia kongressi võib õigusega Lõuna-Venemaa eesti asunduste elus suursündmuseks nimetada, sest kongressi otsuseid viidi jõudumööda täide: soovitud seltsid kutsuti ellu, asutati asunduste jaoskonna bürood ja üksikute asunduste hariduskomiteed, korraldati keskkooli kursuseid ja üldhariduslikke kuuajalisi kursuseid peeti pea igas asunduses ja paljudes mitmel korral. Peale selle peeti sagedasti asunduste jaoskonnakongresse ja hariduspäevi. Haridustöö Lõuna-Venemaa eesti asundustes kestis hoogsalt edasi, kunni enamlased valitsema hakkasid*). Ka mujal eesti asundustes on väiksemad kevadised tuuled puhumas, kuigi mitte sarnases ulatuses, nagu Krimmis ja Kaukaasias.

Mis puutub asunikku rahvusse, siis on igalpool, kus nad vähegi suuremal arvul koos elavad, et võimalik on kooli ja kogudust üleval pidada, rahvuslikult püsima jäänud. Koolides õpib noorsugu emakeelt ja kooli juures on harilikult raamatukogu. Võib isegi kinnitada, et paljudes asundustes on rahvustunne palju elavam, kui kodumaal ja kodumaa sündmusi jälgivad asunikud suure huviga. Ainult üksikud isikud ja perekonnad, kes maal ehk linnas võõra rahva seas elasid, rahvustusid enamasti ümber. Kuid leidis ka üksikuid perekondi,

*) Haridustegevusest eesti asundustes enamlaste valitsuse aegu ilmub edasi Eesti Hõimus pikem ülevaade praegustelt Venemaa eesti haridustegevustelt.
Toim.

kus laste rahvuse alalhoidmiseks kõige karmimad abinõud tarvitusele võeti. Pihkva kubermangus ühel mõisa viinapõletajal-estlasel nägin nurgas piitsa, ja kui küsisin, mis tarvis see on, sest hobust teil ei ole, siis sain vastuse, et piits on laste jaoks, kellel venekeele kõnelemine oli toas kindlasti keelatud. Kes sellest keelust üle astus, sellele tuletati piitsaga meele, et kodus peab emakeelt kõnelema. Ainult kõige vanemad asundused, mis suure Põhjasõja ajal, või veel varemalt on tekkinud, nagu Maslokostitsa, Kraasna, Lutsi ja Lätimaal Koiva asundused, on eesti rahvale kaduma läinud ja asunikud on muutunud, kas venelasteks või lätlasteks, nagu Koiva asunikud. Nimeetatud asundustes oskavad veel ainult mõned üksikud vanemad inimesed eesti keelt ja tõendavad, et neid varemalt maarahvaks on kutsutud, nagu kogu eesti rahvas omal ajal oli tuntud selle nime all. Asunikkude rahvuse alalhoidmise ehk kaotamise alal on usul suur mõju olnud. Kus asunikud ümbruses elava rahvaga ühte usku olid, on nad aegamööda ümber rahvustatud. Kus nad teist usku olid, on nad enamasti püsima jäänud. Nii on Venemaal apostliku-õigetusku asundused, nagu Maslokostitsa, Raadosselje ja teised vanemad asundused täiesti venenenud, kuid luteriusulised Luuküla asundused, mis ka üle 200 aasta vanad, on rahvuslikult püsima jäänud. Venelased olid nende asunikkude vastu palju lahkemad ja vastutulelikumad, kellel nendega ühine usk oli. Neid peeti nagu omadeks inimesteks, käidi nendega rohkem läbi ja nii tekkisid tutvused ja seega sõpruse sidemed, kuid ühtlasi sellest häänaaberlikust vahekorrast kasvas ka pikkamööda asunikkude venenemine välja. Võõrausuliste vastu olid venelased umbusklikud, mis takistas läbikäimist, ja nii elasidki luteriusulised eesti asunikud venelaste seas rohkem omaette elu, ei olnud nendega muud läbikäimist, kui seda olude tõttu tarvis oli, ja hoidsid oma rahvuse selle tõttu alles.

Ilmasõja algul olid eesti asundused, maha arvatud kõige uuemad, kes veel asumise ajajärgus arenesid, kaunis õitsval järjel. Niihästi majanduse, kui ka hariduse aasadel puhusid värskemad kevadised tuuled — hoogsat edenemist oli igalpool märgata. Sidemed asunduste ja kodumaa vahel kõvenesid ning rahvuslik iseteadvus kasvas ja kosus jõudsasti. Isegi ilmasõda oma raskustega ei jõudnud asundustes kultuurilist edenemist takistada. Kunni enamlise riigipöördeni kestis arenemine edasi, kuid vene kodusõja ajal said paljud eesti asundused raskesti majanduslikult kannatada — mõned isegi sootumasti paljaks riisutud. Kõige rohkem kannatasid jõukad Krimmi ja Põhja-Kaukaasia asundused. Näiteks Krimmis Tshurtshi asundus, kus 40

peret ja igas talus 10—30 hobust, rüüstati nii paljaks, et terve küla peale jäi ainult 7 hobust järele. Enamlaste valitsuse ajal on kooskõlas praeguse üldise nõukogude majanduspoliitikaga eesti asunikkuudele maid ainult niipalju jäetud, kui seda pere ülespidamiseks tarvis läheb. Maksud on kõrgeks kruuvitud ja enne õitsevad asundused on majanduslikult väga tunduvalt kaotanud, vähemjõukad asundused muidugi vähem. *) Mitte vähem muutusi ei ole ka hariduse alal olnud. Kõik sennised haridusseltsid pandi enamlaste poolt kinni ja asemele asutati enamlaste poliitilised ja haridussihilised klubid. Raamatukogudest korjati kõik raamatud ära, mis kuidagiviisi valitseva erakonna ilmavaatega kooskõlas polnud. Eestikeelsed raamatud on otsas ja pea kuskilt ei saa uusi juure, peale kommunistlike (**). Mittekommunistlike ajalehti ei lubata ka tellida ja õpetajatest on suur puudus. Kooliõpetajatele on vaimulikkude talituste täitmine kindlasti ära keelatud. Asunikkuude eneste seast leidub rohkem haritud isikuid, kes lapsi ristivad ja surnuid matavad. Kommunistid püüavad kõigiti vaimulikkude talituste täitmist takistada. On juhtumisi olnud, kus ristimise ajal kommunistid ristimise vee ümber viskasid, revolutsiooni laule laulsid ja lõõtsapilli mängisid. Asunikud aga ei loobu oma usukommetest ja püüavad kommunistide kiuste neid täita. Eesti asundustes maal, kus enamasti talupidajad elavad, ei näi kommunismil soodsat pinda olevat — kommunismi levitavad seal peaaesjalikult vabadussõja ajal Eestist põgenenud enamlased. Need etendavad aga asundustes palju suuremat osa, kui vene kommunistid.

Loodame, et eesti asunikud ka käesolevad raskused üle elavad ja oma rahvuse alal hoiavad, lootes, et kord siiski paremad päevad on tulemas.

VAATED VÄLJARÄNDAMISELE.

Väljarändamise kohta on Eestis peaaesjalikult kaks vaadet püsinud: ühed eitavad väljarändamist täiesti ja vaatavad sellele kui rahvuslikult kahjulikule nähtusele, ning hoiatavad rahvast kodumaalt lahkumast. Selle voolu tähtsamad esitajad olid varemalt C. R. Ja-

*) Edasi teadetel 11. XII. 1928 leiduvat Eesti-Haginski asunduses Põhja-Kaukaasias praegu peresid, kellel olevat 3—6 hobust. Arvatavasti pole see ainus asundus, mille majanduslik seisukord siiski kõige viletsam pole.

Õpetaja Nigoli järele („Eesti asundused ja asupaigad Venemaal“, lhk. 64) olevat aga eriti Krimmi asundustes maaharimiseks 8—10 künnilooma adra ette tarvis, maa iseloomu tõttu. Toim.

**) Just praegu on läbirääkimised käimas vastastikkuse eesti keelse kirjanduse vahetuse üle Eesti ja Venemaa eestlaste vahel. Toim.

kobson, Villem Reiman ja praegu Jaan Tõnisson. Teised ei poolda üksnes väljarändamist, vaid teevad selle kasuks isegi kihutustööd, nagu Jakob Lukats j. t. Selle voolu poolehoidjad on peaaesjalikult äärmistest pahempoolsetest rühmadest *). Kummagi voolu vaadetega ei saa nõus olla, sest nad jätavad väljarändamise ja asunduste korraldamise tähelepanemata. Kuid väljarändamist tuleks võtta teatavana tõsisena ühiskondlikuna faktina, mis ei olene mitte üksikute ja hulkade heakskiitmisest või hukkamõistmisest, vaid mis on tingitud ühiskondlikust seisukorrast. Sellelt seisukohalt vaadatuna tuleks väljarändamist niipalju, kui ta avaldub paratumatuna faktina, tõsiselt võtta korraldamise alla, et inimesed kindlasti tunneksid neid olusid, kus neil uuel kohal tuleks elama asuda, et nad asuksid ühte kohta kokku, ja et ei korduks need viletsused ja vintsutused, mis just teadmatuse tõttu esimesed asunikud pidid läbielama. Ühtlasi tuleks ka asunduste ja kodumaa vahel kindlad sidemed luua, et ka võõrsil viibides asunikud võiksid edasi elada oma rahva lahutamata poegadena ja tütaradena.

Saamuel Sommer.

MÄRKEID EESTLASTE ELUST VENEMAAL.

Eelmine Saamuel Sommeri kirjutus vajaks täielikumaa pildi saamiseks Venemaa eestlaste elust täiendavaid andmeid nende praeguse seisukorra kohta. Seda on aga võimatu teha praegu täies ulatuses, ja sellepärast esitan siin ainult mõningad andmed.

Kõigepeält esitan lühikese arvustikulise kokkuvõtte Venemaa eestlaste seisukorra kohta otse enne enamlist revolutsiooni 1917. a., kasutades A. Nigoli ülevaadet: „Eesti asundused ja asupaigad Venemaal, Tartus, 1918. a.“. Täheandan aga kohe alguses, et neid arvusid tuleb võtta ainult minimaalarvudena, s. o. tegelikult võivad nad küll suuremad, milgi tingimusel mitte aga vähemad olla. Saamuel Sommeri seletuste järele olevat kadunud Nigol mitte küllalt täpne olnud omades ülevaadetes, jättes nii mõndagi nimetamata. Ka puuduvat tema nimestikus teated umbes 30 asunduse üle üldiselt.

*) Lukats ja Co. pole ju ometi mingisugused pahempoolsed, vaid enamini hoopis midagi muud. Ka pole pahempoolsed väljarändamist sarnasena kaitsnud ja õigustanud, küll aga parempoolseid võimalolijaid selles süüdistanud, et need kodumaal küllalt elamisvõimalusi ei loo, mis väljarändamise ära hoiaksid. Toim.

Õpetaja Nigoli raamatust saadud andmete statistiline kokkuvõte oleks umbes järgmine: 318 eesti asunduses endise Vene riigi piirides leidis 32 eesti kirikut (loomulikult ühes surnuaedadega), neli surnuaeda eraldi, 17 palvemaja, 30 kool-palvemaja, 1 kool-selts-palvemaja, 5 ajutist jutlustamiskohta. Kavatsusel olnud 2 kogudust ja 2 kirikut. Kokku oli usulise elu keskkohi 89, peale selle 4 kavatsusel.

Hariduselu karakteriseerivad järgmised andmed: 113 kooli, 30 kool-palvemaja, 3 kool-seltsimaja, 1 kool-selts-palvemaja, kokku 144 kooli, asutamisel 17. Nagu näha, on tegelik tarve asunikke sundinud tarvitusele võtma Ameerika süsteemi, mille järele üks maja täidab väga mitmesuguseid ühiskondlikke funktsioone, sellega võimaldades suurt raha- ja tööjõu kokkuhoidmist ja hõlbustades kultuurelu koondamist. Selles mõttes peaks kodumaa asunikudelt palju õppima.

A. Nigol nimetab eraldi koolimaju 26, semstvokoole 18, 2 õpetajaga kooli 10, 3 õpetajaga 1 ja 7 õpetajaga 1, nimelt Peeterburis. Saamuel Sommeri seletuse järele on aga koolimaju kindlasti rohkem olnud, samuti on ainult Oudova maakonnas üksi olnud 22 semstvokooli, mujal küll palju vähem. Need koolid olid loomulikult venekeelsed, kuid nendes õpetati usuõpetust eesti keeles, kasutades seda suurelt osalt otse eesti keele õpetamiseks, mille kulud kannud semstvod. Üldiselt olevat asundustes poliitilisi vabadusi palju rohkem olnud, kui samal ajal kodumaal. Nii võidud näit. asunduste laulupeol Narvas 1912, Peterburi kubermangu piirides „Mu isamaa mu õnn ja rõõm“ ametlikult ette kanda, kuna Eestimaa kuberner Korostovets seda milgi tingimusel polevat lubanud (Tallinna laulupeol 1911 lauldi seda „revolutsiooniliselt“). Ka olevat ühel Kaukaasia eesti asunikkuide laulupeol kohalik kõrgema võimu esitaja ametlikus tervituskõnes eesti rahvast ülistanud, elada lasknud ja kõigile Kaukaasia rahvastele eeskujuks seadnud, mille kohta mõned kodumaa külalised omavahel tähendanud: nad ei suutvat uskuda, et nad Vene riigi piirides viibivat, ennem tunduvat see, nagu kuskil Inglise asumaal!

Hariduslikke seltsi nimetab Nigol järgmiselt: haridusseltse 28, kasutamisel 2, naisseltse 1, üliõpilasseltse 4, karskusseltse 6 (Peeterburis, Simititsas, Nurmekunnas Tveeri kuberm., Gorbos Mohilevi kuberm., Eesti Haginskis ja Livoonias Põhja-Kaukaasias; Siberi asundustes teinud suurt pahandust kodune viinapõletamine), heategevaid seltse 2, kooliseltse 1, asutamisel 1, n. n. „eesti seltse“ 27, asutamisel 2, lauluseltse 1, laulu-mängu seltse 1, vastastikku abiandmise seltse 1, eesti klubi 1, kokku 73 seltsi, asutamisel 5. Seltsimaju olnud 10, asu-

tamisel 4, kool-seltsimaju 3, kool-selts-palvemaju 1, kokku 14, asutamisel 4.

Kunstharrastuste kohta leiduvad A. Nigolil järgmised andmed: laulukoore 10, üks kavatsusel, pasunakoore 7, üks kavatsusel, viiulikoore 1, näiteseltskondi 3. Raamatukogusid nimetab Nigol ühe, peale selle üks kavatsusel. Saamuel Sommeri teadetel olevat aga nende arv palju suurem olnud, eriti koolidega ühenduses. A. Nigolil on nad lihtsalt nimetamata.

Majanduselu kohta leiduvad A. Nigolil järgmised andmed: krediitühinguid 3, laenu-hoiuühinguid 10, põllumeesteseltse 30, tulekinnitusseltse 1, tulekaitsetseltse 1, kaubatarvitajate ühinguid 13, majandusühinguid 1, piimaühinguid 9, kontrollühinguid 1, rehepeksuühinguid 1, kokku 70 majanduslikku ühingut. Saamuel Sommeri järele võivat seegi arv suurem olla, mis eriti kontrollühingutesse puutub — neid olevat kindlasti rohkem olnud.

Administratiivse elu kohta leiduvad A. Nigolil järgmised andmed: eesti vallavalitsusi 3, vallamaju 1, külavalitsusi 3, külamaju 5, kokku 12 eesti administratiivüksust, Saamuel Sommeri arvates tegelikult jällegi rohkem. Asunduse postkontoreid nimetab Nigol 1.

Üldine kultuurasutiste arv oleks Nigoli järele 424. Kuna aga mitmedki asutised on ühendatud, siis jääb järele 389 absoluutset kultuurasutise üksust, tegelikult vist küll üle 400, seega keskmiselt 1 üksus 500 elaniku kohta. Meie kodumaal praegu on loomulikult kultuurasutiste võrk mitu korda tihedam, kindlasti üks kultuurasutis alla 200 isiku kohta.

Nõukogude võimu alla sattudes pole eesti asunduste kultuurasutiste võrk arvuliselt igatahes mitte kahanenud, küll aga ennem väga tunduvalt kasvanud, eriti koolide suhtes, millest edaspidi. Loomulikult on aga selle võrgu laad ja sisu märgatavalt muutunud.

Loomulikult tuleb Venemaa eestlaste praegust seisukorda hinnates arvesse võtta seda momenti, et nende poliitiline elu on paratamatult seotud Venemaa üldise poliitilise eluga, mis on jälle omakorda tingitud paljudest asjaoludest ja jõusuhetest Venemaal, seega ka omal kombel paratamattus. AINUõige seisukoht on siin kõike seda arvesse võtta niihästi Venemaa eestlaste sisemise elu hindamisel, kui ka läbikäimisel nendega, kusjuures mõlemapoolseid fakte tuleks valgustada õiglaselt ja erapooletult.

Mõningad andmed lasevad oletada, et Venemaa eestlaste seisukord praegu pole siiski mitte kõige halvem. Teatavasti olid eesti asuni-

kud endisel Venemaal oma arenemise poolest ees omast ümbrusest. See suhe näib praegugi püsivat, kuigi asundused on sõja ja revolutsiooni aegu õige palju kannatanud. Ka eesti kommunistid näivad seda arvesse võtnud olevat. Vene kommunistliku erakonna eesti osakonna konverents 1920. a. on kultuurharidustöö küsimuste arutamisel seisukohale asunud, et eesti asunikud kuuluvad üldiselt keskmiste talupoegade hulka, polevat massiliselt mitte „kulakud“, elavat omast vaevast. Nende majandus olevat kultuurilisem kui ümbruse oma, — see aga ei minevat lahku nõukogude valitsuse poliitikast. Nähtavasti on siiski varemini kommunistide poolt eesti talupoegi kimbutatud, kuna konverentsi otsuses toonitatakse, et suhteid eesti talupoegadega on tarvis parandada, kuna nad enne olid „ebaõiged“. Edasi öeldakse: igasugune isikliku varanduse rüüstamine kohalikkude võimude poolt leiab valjut hukkamõistmist.

Kuna niisugused otsused võeti vastu juba 1920. a. ja kuna sellest peale Venemaa sisemine elu on arenenud Venemaal väljatöötatud omalaadilise seaduslikkuse tähe all, mis igatahes mingisuguseid rüüstamisi ei luba, siis on kindel, et eesti asunikkude väline olukord seadusliku julgeoleku ja kaitse mõttes on siiski teatud kombel garanteeritud.

Puhtpoliitilise elu karakteristikaks võiks tähendada, et Venemaal on eestlaste keskel enamlaste ajal peetud mitmed erapooletud konverentsid, ja nähtavasti on võimalikud ka erapooletud ühingud.

Et eesti asunduste seisukord majanduslikultki igal pool kõige halvem ei tarvitse olla, võib sellestki järeldada, et praegugi võib eesti asundustes leida majapidamisi kunni 6 hobusega, nagu eelmise kirjutuse joonealuses märkuses tsiteeritud. Muidugi pole niisuguseid majapidamisi palju, kuid see lubab siiski eeldada, et vähemalt 2—3-hobuselisi majapidamisi tublisti rohkem tohiks olla. Ja see on siiski teatud jõukuse tunnuseks. Samast kõneleb ka eesti kooperatiivide võrgu olemasolu, eesti põllutöö instruktorite tegevus, lühiaegiste kursuste korraldamine põllutöö komissariaadi ülesandel, kelle kõrgemate ametnikkude hulgas on ka eestlane E. Aibel, kes on terve rea raamatuid kirjutanud mitmesuguste põllumajanduslike küsimuste üle. Ka olen leidnud sõnumeid põllumajanduslikust tehnikumist eestlaste jaoks, kuigi ei tea öelda, kas see praegu tegutseb.

Kultuurilise seisukorra iseloomustuseks võiks tuua järgmisi andmeid: Venemaal on ilmunud suurelt osalt riigi kulul viimastel aastatel eesti keeles 348 raamatut 18.830 leheküljega, neist suur hulk üld-

kultuurilise sisuga, mis võiks väga hästi loetav olla Eestiski, olles teatud lisanduseks üldestilisele kultuurile. Eestikeelseid ajalehti ja ajakirju ilmub Venes praegu 7—8 ümber, ja needki sisaldavad õige tunduvalt kultuurilist elementi.

1923. a. oli Venemaal 196 eestikeelset I astme, s. o. 5-aastalist algkooli, 4 teise järgu, s. o. 4-aastalist kooli, 107 klubi, 1 rahvamaja (nüüd on neid kindlasti palju rohkem), 127 raamatukogu, 57 kultuurhariduslikku ringi, 37 lasteinternaati ja 1 lastemaja. Eesti kõrgemaist koolidest oli olemas Eesti Pedagoogiline Instituut, teise nimega Tööraha Ülikool järgmiste osakondadega: a) praktiline rahvahariduse instituut, b) lühiaegsed arstiteaduslikud kursused, c) töölisfakulteed, bioloogilise ja tehnilise osakonnaga, 182 kuulajaga. Poliitilisena kõrgemana koolina tegutseb Lääne rahvusvähemuste kommunistliku ülikooli eesti sektor, mille esimese lennu lõpetasid 16 kursanti, teise 38, kolmanda 30, neljanda 57; 1923. a. olnud kursante 213. Selle eeskavasse kuuluvat emakeel, kodumaa ajalugu, majanduslik geograafia, töölisliikumise ajalugu, riigikord, poliitilised rühmitused jne. Kahtlemata tegutseb see kool kõige rohkem Eesti olude tundmaõppimisega, kuid on ühtlasi kõige poliitilisem.

Üldiselt olnud aga 1923. a. kooliealisi eesti lapsi umbes 40.000, õpetajaid 300, kuna aga vajalikeks peeti 1000 õpetajat.

Praeguste päevade kohta saaksime muidugi teised arvud, mida aga praegusel momendil käepärast pole. Võib oletada, et ametliku koolivõrgu suhtes need pole liiga palju muutunud. Küll aga võib oletada vabaharidustöö asutuste suurt tõusu.

Üldkokkuvõttes peab headmeelt avaldama sel puhul, et kõigi poliitiliste ja majanduslikkude raskuste peale vaatamata eesti kultuur Nõukogude Venes areneb siiski palju jõudsamini ja palju soodsamates tingimustes, kui kunagi enne.

Villem Ernits.

LÄTI EESTLASKONNA TÄNAPÄEV.

Koosnedes umbes 800 eestlasest, omab Läti eestlaskond arvuliselt vist küll Venemaa ja Ühendriikide järele kolmanda koha väliseestlaste hulgas. Tähtsuse järjekorras peaks aga Läti eestlasi väliseestlaste kirjus peres esikohale asetama, kuna nad moodustavad loomuliku ja tähtsa ühenduslüli kahe lahkumineva iseloomuga naaberrahva ja liitlase — Eesti ja Läti — vahel. Muidugi on iga riigi väliseestlaste

ühiks moraalseks kohuseks oma tillukesele sünnimaale uuel kodumaal „reklaami“ teha. Ent Läti eestlaste suhtes on see ülesanne eriliselt kohustav. Sest üks ole meil Läti-Eesti lähendamise, mõtlen just kultuurilise lähendamise mõttes senni liiga vähe tehtud. Samuti peaks vist igale selge olema, et Läti-Eesti liidu mõte võib teostuda sisuliselt ja konkreetselt vaid siis, kui need kaks liitlast üksteisele eestkätt kultuuriliselt lähinevad ja sel alal käsikäes sammuvad. Vastasel korral pole ka diplomaatide ja poliitikute higistamisel põhjanevaid tagajägi. Sellast lähendamise mõtet peaks propageerima ja ellu viima eestkätt aga Läti eestlased. Võib olla suudavad isegi liivlased, see Eesti-Läti ühenduslülili, siin kasulikud olla.

Et aga sooritada ja algatada sellast tähtsat ülesannet, selleks peab olema Läti eestlaskond ise kõigepealt küllalt selgroogne, küllalt arenenud ja kõigiti kontaktis mõlema rahva kultuurelu tähtsamate avaldustega. Eeldusi selleks ju oleks, eriti keele suhtes, sest Eesti kooles Lätis pühendatakse kummagi maa keelele võrdset tähelepanu.

Kas suudavad aga teostada Läti eestlased seda ülesannet?

Enne kui vastata sellele küsimusele, lubatagu mulle pilku heita lühidalt üksikute Eesti saarekeste tänapäeva ellu ja askeldustele.

Nagu juba tähendatud, loetakse Läti eestlaste üldarvu umbes 8000 peale. Tihedamini asub eestlasi Riias, umbes 2500. Peale selle asuvad ka Eesti piiri ligidal mitmed түsedamad Eesti asundused, näit. Aluksnes (Marienburg), Apes (Hopas), Vana-Laitsnas, Heinastes jne. Nimetatud keskkohdadesse on koondunud ka Läti eestlaste haridusliikumine ja seltsitegevus. Nii asub neis kohtades haridusseltse, eestikeelseid koole, Eesti kogudusi j. t. See pärast peatungi peamiselt neil suuremail asundusil.

Kõigepealt metropol Riia, milline nii siis umbes Petseri suurune „Eesti linn“. Riia eestlased on siia asunud enamikult enne ilmasõda, tegeledes siin vabrikutöölisena, kaupmeestena, ametnikena, käsitöölisena, varemalt ka üliõpilastena (praegu õpib Riia ülikoolis, eriti tehnilistes teaduskondades, vaid 18 Eesti üliõpilast) jne. Seejuures moodustavad praegused eestlased vaid väikese protsendi eelilmasõja-aegsest eestlaste arvust Riias, milline ulatus 1913. a. ümber üle 25.000! Muidugi tuleb seda 90 prots. kaotust lugeda ilmasõja teeneks, milline halvas vabrikutööstust, ärielu ja ka õppimisvõimalusi.

Riias on eestlased võrdlemisi eeskujulikult organiseeritud. Nii töötab siin juba kuendat aastat Eesti algkool, pikemat aega

Eesti kogudus ja 20-ne aastane Riia E. Haridus ja Abiandmise Selts. Peale selle asuvad siin Eesti naisselts „Dajro“*) ja Riia E. üliõpilasselts „Estia“. Ka omasid Riia eestlased oma ajalehe „Läti eestlase“, milline aga paarikuulise ilmumise järele majanduslikel põhjusil pidi seisma jääma.

Riia Eesti algkoolis õpib praegu umbes 50 Eesti last. See arv on liiga väike Riia eestlaste üldarvu kohta. Kuid siin tuleb tõsitada kurba fakti: kõik Läti eestlased ei saada omi lapsi mitte Eesti kooli, vaid meelsamini Saksa, Vene j. t. koolesse. Ometi seisab R. E. algkool kõigiti ajakõrgusel, töötades moodsa töökooli põhimõtteil. Seepärast on ka ülalnimetatud asjaolu vabandamata. Ei ole põhjust oletada, et Saksa j. t. kooli külastavaist Eesti lastest kasvaksid veel küllalt teadlikud ja veendunud eestlased.

Eesti kogudus omab Riias oma kiriku Citadellis. Kuigi kirik peaks olema rahvuse alalhoiu mõttes tähtsamaid tegureid, siis ei saa seda öelda kahjuks küll Riia Eesti koguduse elu kohta. Kõigepealt näitab koguduse niikuinii väike arv iga aastaga langu. Igatahes kuluks siia värsket verd!*)

Seltsitegevuse alal tuleks mainida eestkätt R. E. Hariduse ja Abiandmise Seltsi, mille ümber koondunud umbes 250 liiget. Selts omab osakonna kesklinnas Eesti saatkonna majas, milline arendab õige elavat tegevust, eriti Eestist tulevate ekskursionidega elavat ühendust pidades, mis tal on ka väliste tingimuste tõttu kergem, kui kaugemal üle Düüna asuval „Suurel Seltsil“, kellel, tõsi küll, näikse ka vähem tahtmist olevat niisuguste ettevõtete korraldamiseks. Seltsi juures töötab laulukoor palgalise juhiga eesotsas. Viimane võttis osa umbes 50 lauljaga ka möödunud üldlaulupeost. Koori tasapind on võrdlemisi kõrge. Peale selle töötab seltsi juures näite-trupp, ka palgalise juhiga eesotsas.

Üldiselt seisab R. E. H. selts majanduslikult tugeval alusel, omades Riias, Liela Nometnu tänaval 62, kuuekordse monumentaalse seltsimaja, milles peale teatrisaali ja klubiruumide veel 62 korterit! Korterüürid koos saaliüüriga moodustavadki seltsi peatuluallika. Kuna mujal sellane olukord põhjust annaks röömustamiseks, siis on R. E. H. seltsiga lugu teine. Nimelt on seltsitegevus nihkunud liiga materiaalsele alusele. Töötatakse ja liigutatakse end vaid niipalju, kui-

*) Vastupidi lugeda!

*) Vahest liialdab siin siiski autor asja kohta? Loodame edaspidi selgitust ka teiselt poolt. Toim.

palju kinni makstakse. Rahata ei tee aga keegi midagi. Kõigepisemadki kohad on palgalised. Seetõttu on seltsitegevus aher ja tardunud seisukorras. Haridusele pühendatakse vähe tähelepanu. Näiteks moodustas haridusele pühendatav osa seltsi 1928. aasta eelarves vaid 18 prots. üldeelarvest, kuna suurema osa moodustasid igasugu palgad, remondid, lipu muretsemine (lipp üksi maksis 2400 latti, ehk umbes 1700 E. krooni, s. o. 170.000 E. senti!) Igatahes tuleks R. E. Harid. seltsi tegevus välja kiskuda neist ülikitsastest raamidest.

Teised 2 seltsi, nimelt naiselts ja üliõpilasselts, pole aga kahjuks veel praegugi jalgu alla saanud, milletõttu nende tegevus on piirdunud vaid paari tantsuga lõppeva peoga.

Teine tähtsam Eesti saareke Lätis asub Aluksnes (Marienburgis, Alolinna). Siingi asub 6. kl. Eesti algkool vana veteraani hr. J. Vahi kauasel juhtimisel. Kuid siingi näitab laste arv kahanemist. Pealegi kannatab kool tungiva ruumi puuduse all. Kuna koolil pole õiget peremeest, sest lapsi käib kooli 9 vallast, siis on koolil oma olemasolu pärast tulnud palju võidelda. Võib olla tõi asjaolu parandust hiljutine Läti-Eesti võõraskeelsete koolide ülevaatus, millest osa võtsid ka Riia E. konsul hr. Mölder j. t.

Samuti asub ka Aluksnes Eesti Hariduselts, milline umbes sama vana kui Riias. See selts on tublisti vaesem, ent selletõttu pole siin seltsitegevus ka nõnda haiglane kui Riias. Seltsitegevust peetakse auasjaks ja seltsitegelasi hinnatakse ideelistena meestena. Pealegi on loota siinses seltsitegevuses peatset tõusu, sest selts on alanud oma seltsimaja ehitama. Seda algatust võib ainult tervitada. Materjal on kohalikkude eestlaste poolt tasuta kokku veetud. Jõudu ja püsivust ainult! Oma tuba, oma luba!

Uude seltsimajja asuks ka kool (seltsimaja saaks kahekordne). Kuna seltsimaja ehitamine on ikkagi suurte raskustega seotud, siis ei peaks siin vastavad asutused mitte oma abipakkuvat kätt keelama. Eesti riigivanemalt on saadud varemini selleks otstarbeks juba suurem summa.

Aluksnest mitte kaugel asub suurem Eesti asundus: Ape või Hopa. Ka sellesse asundusse on asutatud möödunud aastal hariduselts. Kuuldavasti pole aga seltsi tegevuse alal veel midagi suuremat tehtud. Ka siin tuleks energiliselt pihta anda ja lätistuvaid eestlasi ja „kadumaläinud poegi“ jällegi ühiseks eestlaste perekondada.

Peale selle asub Apes Eesti algkool. Õpilasi on seal aga

kõigest 15 ümber, kes töötavad 1 naisõpetaja juhatusel. Millest on tingitud sellane minimaalne õpilaste arv? Sarnasel teel surevad eestlased Apes juba ise oma kooli. See aga oleks õige häbistav asi.

Ka Vana-Laitsnas asub rohkesti eestlasi, umbes $\frac{1}{3}$ valla rahvast loetakse eestlasteks. Hiljuti asutati siiagi Aluksne meeste algatusel Aluksne Eesti Hariduse Seltsi osakond, mil-line ka õige energiliselt tegutsema hakanud. Pealegi leidub siin tub-listi noori ja agaraid tegelasi. Samuti asub Vana-Laitsnas Eesti algkool. Kuid ka siin pole asjad korras. Õpilaste arv on 25. Kah liiga väike! Kuna õpetajad selles koolis on lätlased, siis valitseb ka koolis enamikult Läti vaim. Ka ei võta kooliõpetajad osa Eesti seltskonnategevusest. Alles hiljuti saabus „Läti eestlase“ toimetusele kiri 8 allkirjaga, milles põhjendatud süüdistusi avaldatakse nimetatud õpetajate vastu.

* *
*

See oleks kokkuvõtlikult tähtsamate Läti Eesti asunduste oma-vaheline elu. Kokkuvõttes jõuame kahtlemata veendumusele: ei anna mõõtu välja! Kuid see on ka seletatav, kui arvesse võtta, mil-lises seisukorras tuleb neil tegutseda. See on nagu rippumine kahe rahva vahel. Lahti kistud omast emamaast, pole nad ometi ühte sula-nud Läti rahvaga, selle hingeelu ja traditsioonidega. Tekib kahtle-mata õige ebamugav tunne. Poleks nagu kindlat pinda jalge all.

Seda dissonantsi saaks vähendada sel teel, et Läti eestlased kõi-gepealt omavahel koonduksid ja oma seltskondlise töö ja haridustöö ikkagi haridusideaali sihis ja kontaktis areneva kultuureluga seaksid.

Laiaulatuslikumate ja üldtähtsusega küsimuste selgitamiseks tu-leks kokku kutsuda Läti eestlaste hariduskongresse, millest osa võ-taksid peale Läti eestlaste organisatsioonide veel külalised ja referendid Eestist ja Lätist.

Tõesti enam rõhku tuleks panna emakeelsetele koolidele ja nende reformeerimisele. Kui Läti eestlaskond poleks niivõrd laiali paisatud, siis võiks kõne alla tulla isegi eestikeelse keskkooli küsimus Lätis, mille kaudu tee avaneb Läti eestlastele ka ülikooli. Üksikud asundu-sed aga ei toida keskkooli. Mõte aga võiks püsida!

Rohkem tuleb sidemeid kõvendada Eesti haridussihiliste ja välis-eestlaste küsimusi taotlevate asutustega (Fenno-Ugria j. t.), neilt hankida lektoreid, referente kursusteks, loenguteks. Tuleks

kasutada ka juhuslikult läbisõitvaid ja külastavaid tegelasi. Ka ekskursioonid Eestisse ja Eestist Lätisse aitaksid sidemeid kõvendada. *)

* * *

*

Nüüd võiksin vastuse anda ka alul ülesäetud küsimusele: mida suudavad teha Läti eestlased ühenduslülina Läti-Eesti kultuurilise sõpruse süvendamisel?

Nad suudaksid teha palju! Ent enne kui kultiveerima hakata seda ala, tuleks Läti eestlaskonnal enesel kindel alus rajada oma tegetsemisele.

Ainult ajaga kaasa sammudes ja sirgjooneliselt kultuuri jälgivana suudab tilluke Läti eestlaskond püsida, kasvada ja täita temale pandud vääriwad ülesanded!

V. Horn.

Riia, 25. 5. 28.

TEATEID HÕIMURAHVASTE ELUST.

KODUMAALT.

Soome vabariigi 11. aastapäeva puhul 6. detsembril 1. a. ilmusid eesti ajalehtedes tervituskirjutised. Soome-Eesti-Ungari Liit korraldas Tallinnas aktuse, millisel esinesid kõnedega Liidu esimees K. Päts, Soome saadik A. Vuorimaa ja välisminister J. Lattik, lisaks muusikalisi ettekandeid. Tartus korraldas samal päeval Fennougria ühes teiste hõimuorganisatsioonidega ülikooli suures auditooriumis Aia tän. 46 aktuse, millisel esinesid kõnedega ja tervitustega V. Ernits, rektor prof. J. Köpp, Helsingi ülikooli audoktor prof. M. J. Eisen, lektor pr. Aino Suits, prof. dr. S. Csekey, E. Kull, A. Peel ja Jaan Roos. Tartu kõrgema muusikakooli õpilased esitasid soome laule ja muusikapalasisid. Aktus lõppes Soome hümniga.

Soomekeelseid raamatuid on suuremal hulgal saadetud Võru seminarile Soome koolinõuniku Salokannel'i kaudu.

Soome keele õpetus korraldatakse Võru seminaris haridusministeeriumi nõusolekul 2 tundi nädalas. Osavõtjaid olevat palju.

Soome keelt õpetatakse ka Tartus erikursustel. Õpetajale, lektoriks mag. J. Aavik. Tallinnas õpetatakse soome keelt kristliku noortemeeste ühingu korraldatud kursustel, õpetusandjaks mag. Oikkarinen Soome saatkonnast. Enne jõulu õpetas Tallinnas soome keelt lektor pr. A. Suits.

Suomi-filmi näidati Tallinnas Soome vabariigi 11. aastapäeva puhul. Kuuldavasti jäävat film kauemaks ajaks Eestisse ringreisile.

*) Eestlasi on väga palju Lätis, eriti Riias käinud, küll üksikult, küll ekskursioonidena. Riia eestlastega pole nad aga harilikult kuigi palju kokku puutunud ega neile mingisugust hariduslikku ega rahvuslikku äratust pakkunud. Seda oleks aga välisolude poolest nii hõlbus teha, kuna Riia Eesti Hariduseltsi tore loengsaal, samuti sama seltsi osakonna saal Eesti saatkonna majas selleks häid võimalusi pakuvad ja niihästi Eesti saatkond ja konsulaat, kui ka Eiaa Eesti Hariduseltsi juhatus valmis on nende korraldamiseks kaasa aitama. Sellepärast tuleks soovitada, et võimalikult rohkesti Riiga sõitjaid eestlasi Riia, Eesti seltse külastaksid.

Toim.

LÄTIST.

Teateid liivlaste elust.

Läinud talvel viibisid Tuusula rahvaülikoolis Soomes Soomluse Liidu ja Välis-Soome ühingu korraldusel kaks noort liivlast, Alfons Berthold ja Hilda Cerbach. Nad omandanud õige ruttu soome keele ja õpetus meeldinud neile väga. Neile tehtud ülesandeks kolm raamatut soome keelest liivi keelde tõlkida (Muinasjutte, Aabits), mida Soomes trükkida lubatud. Läinud sügisel sõitsid nad Soome tagasi, et hiljemini liivlaste keskel tegevusse asuda, prl. Cerbach eriti liivi keele ja laulu õpetajana ja käsitöö instruktorina.

Lätlased on otsustanud võtta 5 liivlast läti seminari.

Ainuke liivi keele õpetaja Mart Lepste viibis läinud aasta juunikuul soome-ugri kongressil Budapestis, esinedes seal ettekandega liivlaste üle liivi keele, millise tõlkis saksakeelde dr. O. Loorits, tähendades, et liivi keel on seega tõusnud kultuurkeelte hulka.

Suvel külastas Riit ja liivlasi Soome hõimusõprade delegatsioon. Eestlastest viibis samal ajal Liivis uurimisreisil mag. F. Leinbock.

Praegu õpib Tartu ülikoolis usuteadust üks liivi neiü ja Tartu kõrgemas muusikakoolis teine.

MAGYARNYELVÜ TARTALMI ÁTTEKINTÉS.

Az „Eesti Hõim“ jelen számának tartalma: a szerkesztőség kommentárja az újévre, a rokonnépek ünnepélyéről, az észt köztársaság 11-ik évfordulójáról, a magyar nemzeti ünnepéről, a finn és észt nyelv tanítása mindkét ország iskoláiban. Mägiste Gyula dr. tárgyalja a finn-észt viszonyok kezelését a legutóbbi időkben. Sommer Samu volt oroszországi észtek nemzeti fölébresztője, az észtek Oroszországba való kivándorlásáról és a kivándorlók életéről számol be, Ernits Vilmos följegyzéseivel az észt kivándorlók életéről a mostani Oroszországban. Horn Viktor a Lettország észtekről számol be. A szám rokonnépek életéről szóló hírekkel fejeződik be.

SUOMENKIELINEN SISÄLLYSKATSAUS.

Tämän numeron aloittavat toimituksen kommentaarit heimopäivistä, uuden vuoden johdosta, Eestin tasavallan 11. vuosijuhlasta, Unkarin kansallisjuhlasta, sekä suomen ja eestin kielen opetuksen johdosta molemmissa heimomaissa. Seuraa tohtori Julius Mägisten kirjoitus suomalais-eestiläisten suhteiden käsittelystä viime aikoina, hänen viime vuoden lopussa pitämänsä puheen ja sen vastakaikujen johdosta Suomessa ja Eestissä. Venäjällä asuvien eestiläisten siirtolaisten monivuotinen kansallissivistyksellinen herättäjä Saamuel Sommer antaa hyvin täydellisen kuvan eestiläisistä siirtoloista entisen Venäjän rajoissa, jota täydentää V. Ernits huomatuksilla eestiläisten siirtolaisten elämästä Venäjällä nykyään. V. Horn käsittelee Lätin eestiläisten elämää tätä nykyä. Seuraa tietoja heimokansoista.

Asutis Fenno-Ugria korjandus hõimutöö toetamiseks.

Enne soome-ugri kongressi palus asutis Fenno-Ugria luba korjandust toime panna hõimutöö toetuseks. See luba saadi 22. III. 28. Korjandust on palutud pikendada kuni 1. märtsini 1929. Korjanduslehel on ettenähtud: ajakirja „Eesti Hõimu“ toetuseks, Väli-Eesti kulturitöök, liivi rahvamaja ehitamiseks, hõimuküsimuse teaduslikuks uurimuseks.

Asutis Fenno-Ugria palub korjajaid järelejäanud aega, eriti aga hõimupäevi energiliselt selleks kasutada, et korjanduslehed mitte tühjalt tagasi ei tuleks, vaid et neist igauks omalt poolt kaasa aitaks hõimu- ja Väli-Eesti töö sihtide saavutamiseks.

Korjanduslehti on välja saadetud piiratud arvul. Kus aga neid pole, seal võidakse omavahel vabatahtlikke toetussummasid kokku panna üksikute Fenno-Ugria ettevõtete toetuseks ja need vastava kaaskirjaga Fenno-Ugriale ära saata. Eriti soovitab Fenno-Ugria mõelda liivi rahvamaja peale, sest sellest oleneb teatava määraneni meie kõige väiksema hõimurahva edaspidine saatus.

„Eesti Hõimu“ ja „Väliseestlase“

tellimiste vastuvõtmisele ja üksiknumbrit müügil pööratagu hõimupäevil võimalikult suurt tähelepanu, sest see oleks üks esimestest sammudest tegelikus hõimutöös, aidates kõvendada ja süvendada hõimuharrastust ja luua tihedamat sidet kõigi hõimu ja Väli-Eesti töö sõprade vahel. Nende ajakirjade hind, eriti aga „Väliseestlase“ oma, on selle võrra odav, et see ei tohiks kellelegi raskusi teha neid tellida, isegi suuremale hulgalte õpilastele mitte.

Esimesed „Eesti Hõimu“ ja „Väliseestlase“ autellijad

on brad Riigivanem A. Rei ja Riigikogu esimees K. Einbund. Leidku nende vääriv eeskuju palju järeletulijaid!

Hõimupüha kirikutes.

Hõimupäeva pühitsemise kirikutes on hääks kiitnud nüühisti ev.-luteriusu piiskop kui ka apostliku õigeusu mitropolliit. Ka konsistoorium pooldab hõimupäeva pühitsemist. Vastava üleskute ühes sisuliku seletusega avaldas „Pühapäevaleht“ nr. 3 (8), 20 jaan. s. a. Ka järgmises „Pühapäevalehe“ numbris ilmub vastavadi kirjutisi, muude seas ülevaade Venemaa eestlaste kiriklikust elust. Hõimupüha küsimust käsitleb ka laterlaste usuteadlaste konverents Tartus, 22—24 jaan. s. a.

Karskusorganisatsioonidele

saatis Fenno-Ugria „Eesti Hõimu“ nr. 4 1928 ühes V. Ernitsi lisaartikliga Eesti Karskuliidu poolt uemate andmetega soome-ugri rahvaste karskusliikumise kohta. Kuna karskusküsimus ja hõimu- ja Väli-Eesti küsimus on kõige lähemas ühenduses oma vahel, toetades üksteist, siis on loomulik ja soovitav, et kõik karskusorganisatsioonid hõimupüha pühitsevad ja sel puhul koosolekuid korraldavad.

Kaitseväes

korraldatakse hõimupäevale vastavaid kõnekoosolekuid, tegelikkudel põhjustel mõnes kohas hiljemini. Kaitseväe haridustoimkondadele saadetakse muu seas kätte äratõmme edaspidi ilmuvast mag. E. Pässe kirjutisest hõimutöö üle kaitseväes.

Hõimurahvaste lippusid,

suuri ja väiksed, pilte, vappe ja muid hõimurahvaste sümboole tarvitatagu hõimupühadel koosviibimiste ruumide dekoreerimiseks. Soovitav oleks, et majadel lehviks vennisrahvaste lipud, niipalju kui neid kusagil saadaval.

Hõimupäevade pidamise edasilükkamise võimalustest.

Kui mõnel organisatsioonil võimata on hõimupäeva pühitseda 26. ja 27. jaanuaril, siis võiks seda pidustust sama eeskavaga hiljemini korraldada. Eriti mõõdapäsematuks osutub see kaugemates Väli-Eesti organisatsioonides, kuhu sõnumid kodumaalt ulatuvad mõnikord enam kui kuu aja tagant. Neis kohtades sobiks hõimupäevaks kõige paremini iseseisvuse päev 24. veebruaril, ka kaugemais Eesti ametlikkude esitustes välismaile.

Ka hiljemini peetud hõimupäevadest saadetagu teadaanne lühikese ülevaatega „Eesti Hõimu“ toimetusele.